

RAPPORT

EFTERSKOLERNES ERFARINGER MED UNGE MED FLYGTNINGE- OG
INDVANDRERBAGGRUND

Efterskolernes erfaringer med elever med flygtninge- og indvandrerbaggrund

Udarbejdet af Als Research
for Efterskoleforeningen

Forfattet af:
Kira de Hemmer Jeppesen

ISBN: 978-87-93373-23-5

Als Research ApS
Ny Vestergade 1, 2.
1471 København K.
www.alsresearch.dk

1. Forord.....	2
2. Indledning.....	3
Undersøgelsens baggrund.....	4
Undersøgelsens formål	5
Undersøgelsens metoder og datagrundlag.....	6
Rapportens opbygning.....	8
3. Hovedkonklusioner	9
4. Planlægning af opholdet	11
Vejlednings- og ansøgningsprocessen	12
Valg af efterskole.....	17
Forhindringer for et ophold.....	18
Målsætninger for de unges ophold	20
5. Elevernes sproglige, faglige, sociale og personlige udbytte	22
Sprogligt udbytte	24
Fagligt udbytte.....	28
Socialt udbytte.....	32
Personligt udbytte	35
Opholdets betydning for videre uddannelse.....	42
6. Gensidig kulturforståelse	45
Udveksling af viden om samfund, kultur og traditioner	45
Erfaringer med etablering af det gode kulturmøde	51
Efterskolens integrationspotentiale	56
7. Efterskolerne efterspørger	58
8. Litteratur	60

1. FORORD

Denne rapport præsenterer resultaterne af Als Researchs undersøgelse af efterskolernes erfaringer med elever med flygtninge- og indvandrerbaggrund. Undersøgelsen er et best practice studie og fokuserer på de unge flygtninge- og indvandrerelvers udbytte af opholdet samt potentiel gensidig kulturforståelse de unge imellem. Undersøgelsen er gennemført for Efterskoleforeningen i perioden december 2017 – april 2018.

Undersøgelsens datagrundlag er kvalitativt og består af en kombination af interviewundersøgelser med UU vejledere, tidligere og nuværende elever, lærere og forstandere samt deltagerobservation ved udvalgte efterskoler. Als Research vil gerne takke de mange informanter, der har ladet sig interviewe i forbindelse med undersøgelsen og har bidraget med deres personlige oplevelser og vurderinger.

Undersøgelsen er gennemført af konsulent Kira de Hemmer Jeppesen.

Ansvar for resultater og konklusioner påhviler alene Als Research.

København, maj 2018

Jacob Als Thomsen
Adm. direktør, Als Research

2. INDLEDNING

Undersøgelsens baggrund

Efterskolerne i Danmark har i de senere år oplevet et stigende antal ansøgninger fra elever med flygtninge- og indvandrerbaggrund (herefter stedvis forkortet F/I) fra ikke-vestlige lande. Udviklingen har været et resultat af et bevidst arbejde med at forbedre rekruttering og fastholdelse af målgruppen, blandt andet gennem projektet *Efterskoler – en indgang til det danske samfund*. Derudover har særligt Efterskoleforeningens Stipendieordning til økonomisk trængte flygtninge, indvandrere og efterkommere samt herboende udsatte grønlandske unge, spillet en rolle i denne udvikling. Stipendieordningen er en tilskudsordning, der på baggrund af en ansøgning via den unges UU-vejleder, forældre og/eller kontaktperson kan bevilges til økonomisk trængte unge i målgruppen. Stipendieordningen har eksisteret siden 2008. Stipendiet tildeltes 227 unge i skoleåret 17/18.

På landsplan er der i skoleåret 17/18 indskrevet 232 elever med flygtningebaggrund og 284 elever med indvandrerbaggrund. 570 elever modtager undervisning i dansk som andetsprog. Det er således ikke alle unge med F/I baggrund som modtager undervisning i dansk som andetsprog.

Efterskolernes erfaringer med F/I unge er blevet evalueret over flere omgange; i 2010 af Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) og i 2014 af Epinion. De hidtidige evalueringer har peget på en række udfordringer, potentialer og særlige forhold for elevgruppen, som skønnes i vidt omfang stadig at gøre sig gældende. Evalueringerne har bl.a. peget på følgende:

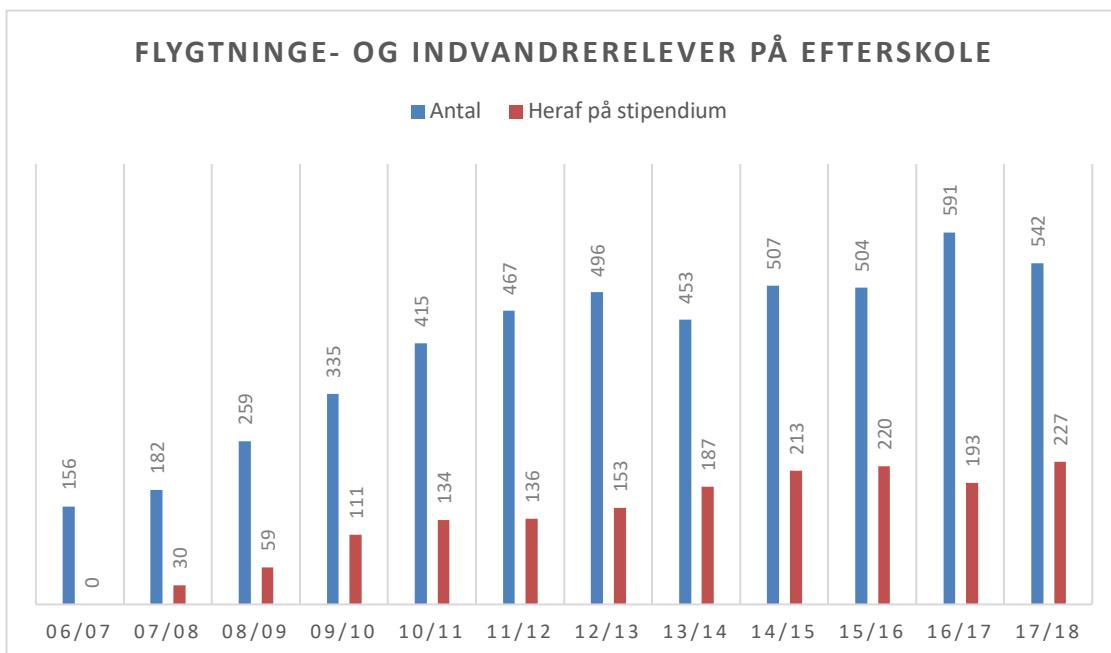
- at tilgangen af elever med ikke-vestlig baggrund er vokset betydeligt siden 2008 (se tabel 1), og at det i høj grad skyldes stipendieordningen. Stipendieordningen har imidlertid et begrænset antal pladser, der ikke længere står mål med antallet af ansøgere. Derudover peges der på, at det kan være svært for eleverne at blive optaget på de efterskoler, der fanger deres interesse, fordi ikke alle efterskoler reserverer pladser til elevgruppen, og at der er flere års venteliste til særligt eftertrængte efterskoler.

- at den største udfordring i rekrutteringen af unge med ikke-vestlig baggrund ligger i, at familierne generelt har et begrænset kendskab til efterskoleformen. Hertil kommer, at der kan være en modstand fra familierne overfor at sende børnene på efterskole begrundet i en bekymring for at miste kontrollen over børnene socialt og fagligt.

- at det kan være svært for målgruppen at blive en del af fællesskabet, og at efterskolens betoning af fællesskabet kan få eleverne til at føle sig udenfor. I den forbindelse tyder det på, at skolernes grundholdninger til, hvordan de ser på deres rolle i forhold til elevgruppen, har stor betydning for, hvordan skolerne generelt lykkes med at modtage og fastholde elevgruppen.

- at skolerne generelt set er gode til at fastholde elevgruppen, og at frafaldet blandt F/I elever omfattet af stipendieordningen er væsentligt mindre end blandt efterskoleelever generelt.

- at eleverne i høj grad profiterer af et efterskoleophold både personligt, socialt og fagligt. Ifølge forældre, elever, lærere og forstandere bliver eleverne selvstændige og ansvarsbevidste af et efterskoleophold, og disse egenskaber er vigtige, når de skal gennemføre en ungdomsuddannelse.

Tabel 1

Undersøgelsens formål

Mens de hidtidige evalueringer har haft et særligt fokus på udviklingen i rekrutteringen af elever med F/I baggrund har de kun i mindre omfang indsamlet data om elevernes faglige og personlige udvikling under efterskoleopholdet. Ønsket med herværende undersøgelse har derfor været at få mere tilbundsående viden om, hvad det er for **sociale og faglige processer og mekanismer**, der gør sig gældende for elevgruppens efterskoleophold. Herunder at forstå ikke bare i hvilken grad, men også hvordan et efterskoleophold konkret kan bidrage med at **integrere elevgruppen** i en dansk social og samfundsmæssig kontekst. Derudover ønskes undersøgt, om der foregår en **gensidig integrationsproces**, der kan aflæses hos de ikke-minoritetsetniske elever.

Undersøgelsen sigter med andre ord på at afdække, hvordan et efterskoleophold påvirker elever med ikke-vestlig baggrund både socialt, personlig og fagligt og deres oplevelser af deres rolle i samspil med elevgruppen i bredere forstand. Af særligt interesse er det at se på hvilke **faktorer**, der har betydning for elevernes udvikling, det være sig de **krav og forventninger**, der stilles til eleven fra skolens side, den **sociale praksis**, eleverne indgår i, de **værdier og normer** eleverne præsenteres for, opholdet **væk fra familien**, de **faglige input** og

de **relationer**, der opbygges til andre elever. Herigennem er det undersøgelsens formål at kaste lys over på hvilken måde, på hvilke områder og med hvilke midler eleverne gennem et efterskoleophold opnår kompetencer og erfaringer, der skønnes at have positiv betydning for deres videre integration i det danske samfund, det være sig uddannelsesmæssigt, socialt og kulturelt.

I punktform afdækker undersøgelsen følgende:

- Hvordan påvirker efterskoleopholdet elevernes holdninger til og opfattelse af at gå i en dansk skole?
- Hvordan påvirker efterskoleopholdet elevernes syn på deres uddannelsesmuligheder, visioner for fremtiden og motivation for at påbegynde en efterfølgende ungdomsuddannelse?
- Hvordan påvirker efterskoleopholdet elevernes syn på og erfaringer med at indgå i sociale sammenhænge med etnisk danske elever?
- Hvordan påvirker efterskoleopholdet elevernes syn på egne og danske unges omgangsformer, værdier og normer for samvær?
- Hvordan oplever eleverne den eventuelle gensidige integration og kulturpåvirkning mellem de etnisk danske og minoritetsetniske elever?
- Hvilken betydning har opholdet haft for deres syn på egne værdier og for synet på det danske samfund og dansk kultur i bred forstand?
- Hvilken betydning har efterskoleopholdet haft for elevernes efterfølgende rolle i og syn på de tilbud og muligheder der ligger i civilsamfundet?

Undersøgelsens metoder og datagrundlag

Undersøgelsen er gennemført som et kvalitativt studie, og dets datagrundlag består hovedsageligt af interviews med UU-vejledere, tidligere og nuværende elever, lærere og forstandere samt deltagerobservation ved 5 udvalgte caseskoler. Hertil kommer en gennemgang af de seneste to års ansøgningsmaterialer til Efterskoleforeningens Stipendieordning samt data på udviklingen i tilgangen af elever i målgruppen.

I forbindelse med undersøgelsen er følgende aktiviteter gennemført:

- Deltagerobservation på 5 udvalgte caseskoler
- Interview med 8 UU vejledere
- Interview med 8 tidligere elever med F/I baggrund
- Interview med 18 nuværende elever med F/I baggrund
- Interview med 20 nuværende elever med etnisk dansk baggrund
- Interview med 5 lærere
- Interview med 5 forstandere/ledere
- Gennemgang af 93 stipendieansøgninger for skoleårene 16/17 og 17/18

Udvælgelsen af caseskoler er sket i samarbejde med Efterskoleforeningen baseret på geografisk spredning, skolernes profil og størrelse, andelen af F/I elever samt skolernes strategier ift. rekruttering og håndtering af målgruppen. Da undersøgelsen søger at samle best practice ift. målgruppen skal skolerne ikke ses som repræsentative for efterskoler i Danmark. Snarere skal de ses som repræsentanter for forskelligartede tilgange, dog med overvejende fokus på skoler, hvor man over en årrække har haft succes med at optage F/I elever og dermed har opbygget erfaring med arbejdet med målgruppen.

De 5 udvalgte caseskoler er BGI akademiet, Galtrup Efterskole, Frydensberg Efterskole, Osted Efterskole og Flakkebjerg Efterskole. Vi har aflagt besøg af to dages varighed på hver skole og i den forbindelse udført deltagerobservation.

De 8 UU-vejledere er ligeledes udvalgt i samarbejde med Efterskoleforeningen. UU-vejlederne kommer fra hele landet og interviewene er foregået over telefon.

De 8 tidligere elever med F/I baggrund er rekrutteret via deres tidligere UU-vejledere samt caseskolerne. De unge kommer fra hele landet og har gennemført et efterskoleophold på 6 forskellige efterskoler for mellem 1 og 5 år siden. De er i alderen 17-23 år, og er alle i gang med en videregående uddannelse. Interviewene er foretaget over telefon.

De 18 nuværende elever med F/I baggrund er udvalgt i samarbejde med caseskolerne. De er interviewet enkeltvis under vores besøg på skolerne. Gruppen består både af unge, som har opholdt sig få år i Danmark samt unge der har været i Danmark en årrække eller er født her. De unge er i alderen 15-18 år.

De 20 nuværende elever med etnisk dansk baggrund er ligeledes udvalgt i samarbejde med caseskolerne. Dette på baggrund af deres berøringsflade med skolens elever med F/I baggrund. Nogle er dermed værelseskammerater, klassekammerater eller simpelthen bare kammerater med de interviewede elever med F/I baggrund. De unge er interviewet to og to under vores besøg på skolerne og er i alderen 14-17 år.

De 5 lærere er udvalgt i samarbejde med caseskolerne på baggrund af deres funktion som undervisere i dansk som andetsprog eller kontaktlærer til en eller flere elever med F/I baggrund. Lærerne er interviewet enkeltvis og størstedelen under vores besøg på skolerne. Et enkelt interview er gennemført over telefon efterfølgende.

De 5 forstandere/ledere er interviewet enkeltvis, størstedelen under vores besøg på skolerne. En enkelt er interviewet over telefon efterfølgende. De besidder roller såsom pædagogisk afdelingsleder, viceforstander og forstander.

Alle interviews er baseret på en semistruktureret interviewguide og er efterfølgende transskriberet.

Fotos som indgår i rapporten er taget under vores besøg på skolerne. Alle interviewede nuværende elever er blevet opfordret til at være medproducenter af billedmateriale, med opgaven 'Tag 10 billeder af noget der er vigtigt for dig på din efterskole'. Disse blev de bedt om at dele under #mitefterskoleliv på instagram. Ingen fotos er dog blevet uploadet.

Rapportens opbygning

Nærværende rapport er opdelt i 5 kapitler.

Kapitel 3 fremlægger undersøgelsens hovedkonklusioner.

Kapitel 4 beskriver planlægningen af de unges ophold og fokuserer på vejlednings- og ansøgningsprocessen, de unges valg af efterskole, forhindringer for et efterskoleophold samt målsætninger for et ophold.

Kapitel 5 afdækker elevernes sproglige, faglige, sociale og personlige udbytte og gennemgår de fire typer udbytte samt udslagsgivende faktorer.

Kapitel 6 fokuserer på den gensidige kulturforståelse der potentielt foregår imellem unge med F/I baggrund og etnisk danske unge, samt efterskolernes erfaringer med at etablere det gode kulturmøde.

Kapitel 7 fremlægger kort efterskolernes konkrete forslag til bedre rammer for deres arbejde med målgruppen.

3. HOVEDKONKLUSIONER

Denne rapport præsenterer resultaterne af Als Researchs undersøgelse af efterskolernes erfaringer med elever med flygtninge- og indvandrerbaggrund foretaget for Efterskoleforeningen. Undersøgelsen er et best practice studie, der har til hensigt at undersøge de unge flygtninge- og indvandrerlevers udbytte af opholdet, herunder hvordan et efterskoleophold konkret kan bidrage til at integrere elevgruppen i det danske samfund. Herudover fokuserer undersøgelsen på den potentielt gensidige kulturforståelse, der foregår imellem de etnisk danske elever og elever med flygtninge- og indvandrerbaggrund.

Samlet set viser undersøgelsen, at de unge med flygtninge- og indvandrerbaggrund opnår et stort sprogligt, fagligt, socialt og personligt udbytte af opholdet. Undersøgelsen viser ligeledes, at der sker en gensidig kulturforståelse blandt de unge med flygtninge- og indvandrerbaggrund og etnisk danske unge, som har en personlig kontaktoverflade til disse.

Planlægning af opholdet

De unge flygtninge- og indvandrerunge opnår primært adgang til et efterskoleophold gennem fagpersoner, som opfordrer de unge til et efterskoleophold med den målsætning at give dem et fagligt, socialt og personligt løft. De unges familier har generelt et begrænset kendskab til skoleformen, hvorfor et besøg på skolerne er afgørende for at skabe tryghed og gøre skoleformen håndgribelig. Når det kommer til valg af efterskole, er fagpersoners forslag igen afgørende, ligesom skolens geografiske placering og profil er af betydning. Forhindringerne for et efterskoleophold er primært økonomiske, idet familierne, stipendiet til trods, har en egenbetaling.

Elevernes sproglige, faglige, sociale og personlige udvikling

De unge med flygtninge- og indvandrerbaggrund opnår et stort fagligt, socialt og personligt udbytte af deres efterskoleophold. Udbyttet afhænger i høj grad af, hvor længe de unge har opholdt sig i landet forud for efterskoleopholdet, deres sproglige niveau og generelle kendskab til dansk kultur og det danske samfund. De unge, som har opholdt sig få år i landet, opnår en markant sproglig forbedring, som følge af det intensive læringsmiljø, de indgår i på efterskolen, hvor de både konstant hører og taler dansk. Undervisningen i dansk som andetsprog, som eleverne tilbydes på efterskolerne, bidrager ligeledes til de unges sproglige udvikling. De unge flygtninge- og indvandrerunge opnår desuden et fagligt udbytte, som delvist skyldes deres egen målrettede og ihærdige indsats, muligheden for at få lektiehjælp og nærværende og støttende lærere. De unge opnår i høj grad et socialt udbytte i form af nye venner på skolen, hvoraf størstedelen er danske, et stort netværk af unge danskere og en stærk oplevelse af at være en del af fællesskabet. Hertil kommer erfaringer med at indgå i sociale sammenhænge med etnisk danske unge, hvilket lærer dem om den danske omgangsform. De unge opnår et personligt udbytte, som indebærer, at mange udvikler sig i retning af mere sociale, åbne, selvstændige og modne unge mennesker. Herudover skaber mødet med danske unge refleksion over egne og danske værdier hos de unge flygtninge- og indvandrere. I nogle tilfælde styrker refleksionen de unge i egne værdier, mens den i andre tilfælde medfører, at de unge ændrer holdninger og levevis. Kilden til refleksion er typisk den danske familiekultur, unges mulighed for at bestemme over eget liv samt fest- og alkoholkultur blandt unge. Den personlige udvikling hos de unge er potentielt udfordrende,

når de unge vender hjem igen og fører indimellem til konflikter og dobbeltliv for den unge. Disse forskellige typer udbytte, som opnås af de unge, er alle med til at klæde de unge bedre på til at fortsætte på en ungdomsuddannelse. Skoleåret gør desuden mange af de unge mere afklarede ift. uddannelsesvalg.

Gensidig kulturforståelse

Efterskoleopholdet giver ikke alene de unge flygtninge- og indvandrere mulighed for en dybere kulturforståelse, men kan ligeledes skabe en gensidig kulturforståelse blandt unge danske elever. De unge med flygtninge- og indvandrerbaggrund får gennem opholdet større viden om det danske samfund og danske traditioner. Ligeledes får danske unge igennem personlige relationer mulighed for at lære mere om de unge flygtninge- og indvandreres kultur og baggrund. Nogle skoler faciliterer snakken om de unges forskelligartede baggrunde via oplæg og madarrangementer, hvilket åbner op for videre snak imellem de unge. De etnisk danske elever er generelt nysgerrige og positive i deres indstilling til at gå på efterskole med flygtninge- og indvandrerunge. Elementer som er i spil, når skolerne etablerer det gode kulturmøde mellem de unge, består blandt andet af overvejelser ift. andelen af elever med flygtninge- og indvandrerbaggrund på skolen, som helst ikke må overstige ca. 20 %. Dernæst skolernes strategi for håndtering af målgruppen, som enten kan være et positivt fokus på de unges forskellighed eller et fravær af fokus, for at etablere elevgruppen som en samlet helhed. Hertil kommer de unges deltagelse i det mangfoldige og inkluderende fællesskab, hvor anerkendelse og accept af forskellighed er i højsæde. Til sidst det personlige kulturmøde imellem individer, som bevirker, at de unge mødes som mennesker fremfor som 'danskere' og 'flygtninge' eller 'indvandrere'. Det personlige møde viser de unge, at de er mere lig hinanden end de måske troede, og kan være med til at mindske racistiske tendenser blandt de etnisk danske elever. Efterskolens integrationspotentiale er der bred enighed om blandt undersøgelsens adspurgte unge og fagfolk.

4. PLANLÆGNING AF OPHOLDET

Dette kapitel gennemgår kort processen forud for de unges efterskoleophold, og opridser udslagsgivende faktorer for de unges valg af efterskole samt primære forhindringer og målsætninger for opholdet.

Vejlednings- og ansøgningsprocessen

Adgang til efterskolen via en fagperson

Som tidligere undersøgelser har vist, har familier med F/I baggrund generelt et begrænset kendskab til efterskoleformen (EVA 2010: 6). Således er det kun i ganske få tilfælde de adspurgte unge selv eller deres forældre, som har fået ideen til den unges efterskoleophold. I tilfælde, hvor den unge selv har taget initiativet, kommer inspirationen oftest fra en ven eller søskende, som har været på efterskole og været glad for det. Den unge ønsker ofte at komme på netop samme efterskole som vennen eller søskende har gået på. På samme måde hænder det, at familierne hører om andre unge, der har været af sted, og ønsker det samme for deres eget barn.

Langt størstedelen af de interviewede unge beskriver, at adgangen til et efterskoleophold er gået igennem en fagperson – en lærer, UU-vejleder, familierådgiver eller socialrådgiver. Dette understøttes af ansatte på caseskolerne, som meget sjældent modtager unge, der selv har taget initiativ til et ophold, samt UU-vejlederne, som skitserer en typisk ansøgningsproces, hvor både den unge og dennes forældre inddrages i vejledningsprocessen. Er den unge uledsaget, støtter fagpersoner op om den unge. Vejledningsprocessen vil da typisk være væsentligt kortere og mere simpel, idet det udelukkende er den unge, der skal tage beslutningen om at takke ja til et efterskoleophold.

En vejledningsproces starter typisk i efteråret i 8. eller 9. klasse, året før den unge evt. skal på efterskole. Den indledende snak går oftest igennem elevernes lærer, fordi UU-vejlederne ikke længere har personlig kontakt med alle elever i udskoling. UU-vejlederne møder således størstedelen af eleverne igennem kollektiv vejledning som foregår på klasseplan. UU-vejlederne har primært kontakt til de ikke-uddannelsesparate unge i grundskolen og i kommunernes modtagerklasser. En lærer vil derfor typisk henvise den unge til UU-vejlederen, som tager en samtale med den unge og laver en uddannelsesplan.

Første skridt i processen er at sikre sig, at de unge er motiverede og ønsker at komme på efterskole. Ikke alle unge har lyst til at komme hjemmefra, og de unge med flygtningebaggrund kan desuden have nogle tunge ting med i bagagen, som kan gøre det sværere at løsrive sig fra sin familie. Først når de unges motivation er afklaret inddrages forældre/familierne, der som oftest skal sættes ind i efterskolens skoleform og gøres trygge således, at de tør "slippe den unge". Også her kan familiernes flygtningebaggrund spille ind, såsom den syriske mor til en af de interviewede unge, som var bange hver gang hendes søn forlod huset. Denne frygt overvandt hun vha. samtale med læreren, og sønnen fik lov til at tage af sted. Dette skyldtes desuden, at hun og resten af familien syntes efterskoleopholdet var en vigtig ting og en stor chance.

Indstillingen til opholdet er forskellig fra familie til familie, og her er hele spektret repræsenteret lige fra de meget kritiske til de meget positive. En UU-vejleder påpeger, at familier fra lande der tidligere har været kolonier, som er vant til 'boarding schools', generelt har nemmere ved at forstå konceptet.

Først når forældrenes støtte er sikret, går UU-vejlederen videre med at ansøge om Efterskoleforeningens stipendium, og går evt. i dialog med familiernes sagsbehandler, samt søger kommunen om bevilling til at dække restbeløbet. Det er vejlederen, indimellem en lærer, der står for at udfylde stipendieansøgningen, og de unge er generelt meget lidt inde over den skriftlige del herunder formålsbeskrivelsen. Vejlederen læner sig op ad, hvad læreren har skrevet i deres uddannelsesplan, og hvad der er blevet talt om på et evt. indskrivningsmøde. I nogle kommuner er UU-vejlederen den koordinerende person i et mindre team af fx integrationsvejleder, socialrådgiver, kontaktlærer m.fl.

Besøg på skolerne

Efter den indledende snak lærer og/eller UU-vejleder, ung og forældre imellem arrangeres et besøg på den eller de efterskole(r), som er på tale. Et besøg kan godt falde allerede om efteråret året før opholdet, og kan anvendes, som en UU-vejleder beskriver det, til at "så et frø" i en indimellem langstrakt vejledningsproces. I andre tilfælde falder besøget kort før indskrivning og skolestart.

Langt de færreste adspurgte UU-vejledere har ressourcer til at deltage i besøg på skolerne, men i nogle tilfælde deltager en lærer, familievejleder eller UU-vejleder i besøget. I andre tilfælde er det blot den unge og dennes forældre, som tager på besøg. Nogle skoler og vejledere bruger også at tage til åbent hus med nogle af de unge, som kunne være i målgruppen og en enkelt af de adspurgte UU-vejledere tager små grupper af unge med på ekstraordinære efterskolebesøg, for at præsentere dem for skoleformen. Her påpeges det, at det er særlig vigtigt, at de unge prøver at spise på skolerne, da det kan være meget grænseoverskridende – og for nogle helt uoverskueligt - at skulle spise med så mange. Dette synspunkt bakkes op af en leder, som ligeledes bruger spisesalen som en lakmusprøve på, hvorvidt de unge vil finde det sociale miljø for svært at være i.

Besøg på skolerne er helt afgørende for den unge og dennes forældre, idet dette afmystificerer efterskolen som skoleform. Mange forældre og unge har ikke forudgående begreb om, hvad en efterskole er, men besøget gør det håndgribeligt. Det at møde lærere og elever på skolen og se de fysiske faciliteter, hvor man skal sove, spise og undervises, er således med til at gøre både de unge og forældrene trygge. En lærer på en caseskole beretter, at mødre indimellem vil se skolens køkken, for at være sikker på, at den unge kan få ordentlig mad og sikre sig, at den unge kan undgå svinekød. Ligeledes er emner såsom muligheden for at læse koranen og afholde ramadan noget, der fylder meget for muslimske familier.

På efterskolen kan familien være så heldig at blive vist rundt af en elev, der taler deres modersmål, hvilket kan have en helt afgørende betydning. Om en mor til en ung dreng, der var på besøg på en efterskole, fortæller en UU-vejleder: *"der mødte de en syrisk dreng fra København, som viste dem rundt. Og moren, jamen – alt det hun måske ikke vidste, eller fordømme hun måtte have, det faldt til jorden. Jamen, selvfølgelig skulle han afsted. ... De møder nogen de kan spejle sig i."* Flere af caseskolerne bruger aktivt at lade nuværende elever med F/I baggrund vise potentielle fremtidige elever rundt.

Ordlyden, der bruges af fagpersonerne til at forklare forældrene om skolens struktur og de ansattes roller, kan ligeledes være med til at skabe forståelse og tryghed. En UU-vejleder beskriver, hvorledes hun under besøgene arbejder aktivt med at skabe billeder af de ansattes ansvar for de unge. Her kan det eksempelvis være betryggende for forældrene, at de unge bor i huse og har en 'husfar' og en 'husmor', som kan hjælpe med det forældrene plejer at gøre. Det skaber tryghed for forældrene at vide, at "*nogen andre passer på mit barn*". Samme UU-vejleder bruger også det at tegne som et aktivt redskab i forklaringsprocessen.

Omvendt kan et besøg også skabe modstand blandt familiemedlemmer, såsom eksempelvis bedstefaderen, der synes skolen var dårlig, fordi der var 'teenagerodet' på værelserne. Dette illustrerer ikke bare, at man kan have forskellige forventninger til, hvad der har betydning og er normalt for unge, men også, at der indimellem er andre aktører i den udvidede familie, der skal overtales til at sende den unge afsted.

Ingen af undersøgelsens unge, UU-vejledere eller ansatte på skolerne oplever at eleverne møder modstand fra omgangskredsen.

Skolernes håndtering af ansøgere med flygtninge- og indvandrerbaggrund

Caseskolerne har alle en fast procedure for nye elever, som man følger, også når der er tale om F/I elever. Skolerne tager desuden højde for de særlige behov familien måtte have for ekstra afklaring, tolk, genbesøg mm. Særlige hensyn bliver dog taget ved behov uanset familiens etniske baggrund.

Skolernes procedure og håndtering af familierne varierer fra sted til sted. Følgende afsnit gennemgår, hvad nogle af de enkelte skoler lægger vægt på i samarbejdet.

Generelt lægger skolerne vægt på at klæde både de unge og disses forældre på til opholdet ift. forventninger, krav, regler og mulige bekymringer. Der lægges desuden vægt på at skabe tryghed og identifikation ved, så vidt muligt, at lade en elev med samme baggrund som den unge stå for den indledende rundvisning.

BGI akademiet har en fast procedure mht. elever med F/I baggrund, som tager højde for, at de ikke er efterskolevante. Denne indbefatter, at de unge skal komme på besøg ifølge med deres forældre. Dette for at klæde forældrene på ift. hvad en efterskole er, hvilke forventninger der er til dem som forældre samt hvilke regler og krav, der er til de unge; noget som ikke er muligt, hvis ikke forældrene har været på skolen. Denne procedure er udviklet på baggrund af erfaringer over årene. Skolen har også udviklet en forældrefolder, som måned for måned beskriver hvilke udfordringer, der typisk er for eleverne.

Frydensberg afholder både en fælles introduktion til skolens værdigrundlag og personlige optagelsessamtaler for alle elever og forældre. For familier med F/I baggrund lægges særlig vægt på, hvilken type skole det er samt praktiske forventninger. Her støtter skolen sig op ad familiens eventuelle kontaktperson eller lærere på elevens nuværende skole, og vurderer i hver enkelt sag, hvad der er behov for. Det kan eksempelvis være nødvendigt med et ekstra besøg på skolen eller en ekstra snak. Skolen gør generelt meget ud af forældresamarbejdet både i opstarten og løbende under skoleåret. Skolen oplever, at det indimellem kan være udfordrende at komme til et sted, hvor "*vi taler samme sprog, og er enige om, at det er sådan her, det er*" – særligt hvis samarbejdet foregår gennem tolk. Skolen afholder skolehjem samtale i efteråret, hvor det er et krav, at forældrene skal være fysisk til stede på

skolen. Dette for at undgå misforståelser, som ofte kan opstå over telefon, når man ikke kan se forældrenes reaktioner. Medarbejderne er meget opmærksomme på at være varsomme i samtalen, da nogle forældre har meget høje krav til deres børn, og konsekvenserne kan være voldsomme, hvis forældrene får indtryk af, at de unge ikke lever op til disse.

På **Galtrup Efterskole** gør man ligeledes meget ud af at mødes med forældrene forud for opholdet. Processen er den samme for alle elever; familierne kommer først på rundvisning og siden til møde med kontaktlæreren, hvor deres bekymringer kan adresseres. Det er især det modsatte køn og alkohol, der bekymrer forældrene med F/I baggrund. Skolen har gode erfaringer med at berolige forældrene og oplever aldrig, at en ung ikke kommer i gang med opholdet, hvis først forældrene har været til det første møde. Den første rundvisning varetages altid af en elev, der taler samme sprog som familien, der er på rundvisning, for at *"der skal være en genkendelse, en identifikation i elevgruppen"*. Det skaber tryghed for elev og forældre at vide, at der er andre som én selv. Skolens forstander forklarer, at den første F/I elev er den sværeste, mens resten kommer af sig selv. Skolen har mange F/I elever, men ikke en målrettet rekruttering. Deres strategi er udelukkende, *"at den første kontakt er ekstremt positiv"*, og at mangfoldigheden er synlig på både hjemmeside og sociale medier. Forældresamarbejdet plejes løbende gennem året gennem et ugebrev, som udsendes til alle forældre hver fredag. Herudover er der kontaktlæreren, der står for telefonisk, sms- og mail-kontakt til forældrene efter behov. Man arbejder på Galtrup en del igennem tolk.

På Galtrup, hvor man har mange grønlandske unge, har man altid åbent i weekenderne, fordi denne elevgruppe sjældent kan tage hjem på weekend.

På **Flakkebjerg** skal alle elever ligeledes til en optagelsessamtale, hvor underviseren i dansk som andetsprog deltager, når der er tale om unge med F/I baggrund. Elever med F/I baggrund inviteres ekstraordinært til en elevdag, hvor også forældrene er velkomne. Som et særligt tiltag har man, i forbindelse med uledsagede unge, iværksat et forældretnetværk, som i weekenderne påtager sig forældreren på skift.

Fælles for alle caseskolerne er, at når først eleverne starter på skolen, behandles de i udgangspunkt på lige fod med alle andre elever.

Forældrenes indstilling til efterskoleopholdet

Forældrene er generelt meget positive og taknemmelige, når de kommer på besøg på skolerne og undervejs i opholdet. Her er det værd at bemærke, at det udelukkende er de, som er positivt indstillede, der kommer så langt i processen.

Dog er der generelt stor forskel på forældre til piger, som typisk ønsker at 'have styr på' og kontrollere deres piger i højere grad end forældre til drenge. Når der er tale om drenge, er forældrene typisk friere, og valget om et ophold er i langt højere grad op til den unge selv. UU-vejlederne beskriver, at de får flest drenge sendt afsted, mens der ikke er *"så meget hul igennem til dem med rigtig meget tørklæde på"*, som en UU-vejleder siger. Dette har dog ikke alene noget med køn at gøre. Vejlederne oplever, at det er sværere med de meget troende muslimske familier, mens det er nemmere med veluddannede F/I familier.

De unge i undersøgelsen fortæller både om forældre, som indledningsvis er bekymrede for opholdet, og om forældre, der uden tøven sender deres unge afsted. Skolernes ansatte beskriver samme billede – nogle forældre synes ikke, deres piger skal bo et sted, hvor der er

danske drenge, og andre er ovenud taknemmelige for det ”femstjernede hotel deres børn får lov at være på”.

Afsmittende effekt i familier og lokalmiljø

Ligeså svært det kan være at overtale en familie til at sende en ung afsted på efterskole, ligeså nemt er det ofte at sende en yngre søskende afsted et par år senere. Når først familierne kender til skoleformen, og har været vidne til den unges udbytte og udvikling, er de langt mere tilbøjelige til at sende et barn afsted igen. På samme måde oplever vejledere og lærere, at rygtet om efterskole kan sprede sig i en omgangskreds eller et lokalområde. Dette bevirker, at familier og unge kommer til at kende til succeshistorier, og derefter selv efterspørger et ophold. En UU-vejleder forklarer, at:

”i starten skulle vi gøre et benarbejde for, at kendskabet til efterskolen og efterskoleverdenen skulle breddes ud, og det kan vi mærke, at det har fået en afsmittende effekt nu. Så det er lettere at tale om efterskole nu, fordi der er flere og flere, der har været afsted, som de har hørt om, og som har været en positiv oplevelse.”

Blandt de interviewede unge fortæller flere, at forældrene fortsat er mere tilbageholdende med at sende deres døtre afsted – også selvom en ældre bror har været på samme efterskole.

Valg af efterskole

Når de unge og deres familier skal vælge efterskole, er der flere faktorer, der er udslagsgivende. I langt de fleste tilfælde er det UU-vejlederen eller en anden fagperson, der foreslår en specifik efterskole. Her beskriver de adspurgte vejledere, at de ofte henviser til de samme 3-4 efterskoler, fordi de har et godt samarbejde og ved, at skolerne er gearede til at tage imod målgruppen. Caseskolerne udtrykker ligeledes, at de kan se et klart mønster i, at de ofte modtager elever fra den samme kommune, og dette typisk over en årrække. Dette kan efter en periode med mange elever klinge af, hvorefter en ny kommune sender mange unge. Altså er optaget meget afhængig af sagsbehandlere og vejledere i den enkelte kommune.

Indimellem efterspørger en ung en særlig efterskole, hvilket kan være med til at udvide vejledernes kendskab til egnede efterskoler. Enkelte UU-vejledere går mere åbent til udvælgelsen og bruger hovedsageligt Efterskolernes hjemmeside til at finde en skole der matcher den unges ønsker ift. interesser og geografi. I nogle miljøer har en særlig efterskole fået et godt ry, og de unge efterspørger derfor at komme på netop denne skole.

Når UU-vejledere skal foreslå de unge en skole, er det typisk på baggrund af følgende kriterier:

Dansk som andet sprog

Det første kriterium, som skal være på plads er, at skolen skal udbyde dansk som andetsprog.

Geografisk placering

At efterskolen er tæt på hjemmet, bliver af mange vægtet højt, fordi det minimerer udgiften til transport til og fra skolen. Desuden kan det opleves som mindre skræmmende for den unge og dennes familie, at skolen ikke ligger for langt væk fra hjemmet.

Skolens profil

Ligesom de etnisk danske unge vælger en del F/I unge skole ud fra deres interesser – typisk sport – men dette er i lidt mindre grad styrende. Ifølge UU-vejlederne vælger de unge med F/I baggrund i højere grad en almen efterskole med en bred profil. Nogle elever beskriver, at skolens undervisningsform har tiltalt dem. En af caseskolerne er eksempelvis digital og lektiefri.

Derudover har de kristne efterskoler stor søgning blandt kristne F/I unge, men også blandt muslimske familier, som oplever de tydelige, faste rammer og en skarp kønsopdeling, der ofte findes på de kristne efterskoler, betryggende. Det vurderes, at det i lidt højere grad er af betydning for familierne, når der er tale om at sende en pige på efterskole.

En UU-vejleder fortæller om en ung fra Mjølnerparken i København, som havde en rigtig god oplevelse med en indremissionsk efterskole. Her kunne forstanderen oven i købet tale arabisk:

”Den der rigide, helt firkantede ramme om, hvordan man skruer sin hverdag sammen, og reglerne er, at ’du må du være der, og du må være der, og vi beder morgenbøn der, og vi beder eftermiddagsbøn der’. Det var til at forstå for den her dreng. Så han kunne rummes, og de kunne rumme ham, ikke.”

For andre muslimske familier betyder det mindre at skolen er kristen, så længe de har et positivt indtryk. Andre igen synes godt om, at de unge får et indblik i kristen livsførelse. Vi har i denne undersøgelse interviewet en enkelt muslimsk dreng på den kristne caseskole. Han beskrev sig selv som moderat praktiserende og oplevede det som helt uproblematisk at have en anden tro end størstedelen af skolens elever.

Der findes også efterskoler med muslimsk grundlag, men disse er bevidst ikke inkluderet i denne undersøgelse. Dette fordi der fokuseres på efterskolens integrationspotentiale/potentiale udi interaktion med etnisk danske unge.

Modsat de kristne efterskoler beskriver nogle UU-vejledere, at det kan være svært at 'sælge' de meget frie efterskoler såsom fx Flakkebjerg, primært fordi de unge bor blandet drenge og piger. Indkvarteringen på skolen betyder således meget for familierne.

De ansatte på Flakkebjerg opfordrer i denne forbindelse UU-vejlederne til at gøre forsøget, og advarer imod, at man lader sin egen forudindtagede forventning til familierne styre hvilke tilbud, der bringes på banen.

Forhindringer for et ophold

Økonomien er, ifølge UU-vejlederne, uden tvivl den største udfordring for de unges ophold. Dette til trods for en stipendiebevilling fra Efterskoleforeningen.

Egenbetaling

De adspurgte UU-vejledere samt ansatte på caseskolerne melder enstemmigt tilbage, at stipendieordningen er helt afgørende for, at de unge med F/I baggrund har mulighed for at komme afsted på efterskole. Familierne har ganske enkelt ikke råd ellers. Dog har mange familier stadig store udfordringer med at få råd til den resterende egenbetaling på 17-18.000 kr. for et skoleår samt lommepege og udgifter til transport til og fra skolen. Nogle skoler vælger at yde familierne støtte til at dække hele eller dele af egenbetalingen. En UU-vejleder forklarer, at han er mere tilbøjelig til at foreslå en efterskole, der tidligere har vist sig villig til at give et økonomisk bidrag. Samtidig påpeges det fra en caseskole, at der kan være en psykologisk pointe i, at familierne har en egenbetaling. Dette for ikke at fjerne incitament og ejerskab over opholdet og forebygge, at de unge dropper ud. Dette bakkes op af flere UU-vejledere, som mener, at det er nødvendigt for familierne at forstå, at *"de skal yde noget selv"*, uanset hvor lille dette beløb måtte være.

Andre UU-vejledere har held med at få kommunen til at dække egenbetalingen, og har væsentlig lettere ved at komme i dialog med kommunen, når denne ikke er så høj. Flere beretter, at kommunerne er overraskede over muligheden for at søge stipendiet. I helt særlige tilfælde, hvor hverken familien, skolen eller kommunen kan finde pengene til at dække det sidste restbeløb har UU dækket. Når en elev bliver 18 år, dette evt. i løbet af opholdet, opstår endnu en økonomisk udfordring. De unge falder imellem to stole og kan ikke længere modtage børnepenge eller den relativt set meget lavere ungedydelse, men heller ikke få økonomisk støtte fra jobcentret.

Information om økonomiske forhold

UU-vejlederne peger på udfordringerne med at få tilstrækkelige oplysninger om familiernes økonomi som den største i ansøgningsprocessen. Det kan være svært at få de nødvendige økonomiske oplysninger fra forældrene uden decideret at have deres årsopgørelse, hvilket UU-vejlederen ikke synes, han kan være bekendt. Familierne har dårligt styr på deres egen økonomi, og kan derfor have svært ved at give de nødvendige oplysninger. I andre tilfælde er der tale om oplysninger, der skal indhentes fra hjemlandet, og hvis forældrene er flygtninge kan det være meget svært.

UU vejlederne efterspørger

- **Større gennemsigtighed ifht forældrenes egenbetaling**
UU-vejlederne peger på, at det kan være svært at gennemskue præcis hvor meget familierne selv skal betale
- **En stipendieordning for socialt udsatte unge uanset etnicitet**
Det kan være sværere at skaffe økonomisk støtte til socialt udsatte etnisk danske unge, som kan have ligeså stort behov for et efterskoleophold, end til F/I unge
- **Direkte aftaler med efterskoler**, som er villige til og forpligter sig til, at give et bidrag. De skoler, der tager flere, kunne til gengæld kompenseres.
- **Bedre kendskab til stipendieordningen på efterskolerne**
- **Øget synlighed af skolernes ordensreglement** for at undgå skrøner om tolerance af druk og rygning – især af hash.

Målsætninger for de unges ophold

"Hvis jeg kunne bestemme frit ... hvordan vi optimerede vores uddannelsessystem, så vil jeg sige det skulle være et gratis tilbud for alle unge. Fordi jeg kan bare se, at det, der sker med nogle af de her unge, og det gælder jo, om de er etniske eller ikke-etniske, det er, at de udvikler sig og bliver meget, meget stærke og ... at de har lettere ved at komme igennem ungdomsuddannelserne længere henne."

"At få et øget netværk, blive integreret, øget kendskab til det danske samfund, få en god sprogudvikling. Det synes vi, at sådan et efterskoleophold er helt fantastisk til at gøre..."

"Den der gode integration, hvor vi ved, at i løbet af det år, der er altså bare sket noget, som måske ville have taget mange flere år at komme så godt ind i det danske samfund."

"At komme ud hvor de er i undertal ... at komme ud og tale noget dansk og lære noget dansk. ... Lære måder at være på, måder at agere på, og så suge noget viden til sig også selvfølgelig."

"Et år på efterskole, det giver bare så meget mere end at gå i skole hver dag, tænker jeg. Om man er dansk, eller man ikke er dansk. Det tænker jeg egentlig er det samme, man tager med sig."

UU-vejledere, om målsætninger for og forventninger til de unges efterskoleophold

UU-vejledere og lærere foreslår oftest de unge med F/I baggrund et efterskoleophold, fordi de vurderer, at de unge har behov for et fagligt, personligt og socialt løft. Mange har derudover brug for at blive bedre til dansk. Flere vejledere oplever, at de unge især får et markant sprogligt udbytte, men også det personlige og sociale udbytte fremhæves som særlig stort.

UU-vejlederne vurderer, at de unge får det mest effektive løft på efterskolen fremfor i folkeskolen, hovedsageligt pga. efterskolens intensive læringsmiljø. En UU-vejleder beskriver, hvordan han fremlægger et år på efterskole som en 'luksus 10. klasse'. Ifølge ham fordobles udbyttet sammenlignet med en normal 10. klasse, fordi de unge lærer i så mange flere timer om dagen:

"Når du kommer på efterskole, så går du i skole fra 6.30 om morgenen til 22.30 om aftenen.' Så er de ved at falde ned af stolen ... Så siger jeg, 'bare rolig, du kommer ikke til at sidde på skolebænken så mange timer, men fra 6.30 til kl. 20, der arbejder du med dine personlige kompetencer, og om aftenen arbejder du med dine sociale kompetencer'"

UU-vejlederen forklarer endvidere, at han forventningsafstemmer i vejledningsprocessen med den unge. Har den unge et meget højt ambitionsniveau eller er der nogle meget høje forventninger hjemmefra, hvilket kan betyde et voldsomt fagligt løft er påkrævet, kan et efterskoleophold komme på tale.

Vejlederne fremhæver

- at det kan være godt for de unge at komme væk fra familien, for ikke at skulle forholde sig til familiens problemer som deres egne, eller fordi den unge har det svært hjemme
- at de unge opnår større selvstændighed
- at de unge bliver mere modne
- at de unge får nye og danske venner samt et socialt netværk

- at de unge bliver bedre til dansk
- at de unge lærer om danske traditioner og dansk kultur, som de ikke får med, når de går hjem til familien efter skoletid. Denne forforståelse gør det nemmere for dem at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Det er vigtigt at pointere, at nogle af disse typer udbytte ikke adskiller sig fra de etnisk danske elevers udbytte af et efterskoleophold.

UU-vejledernes overordnede mål er, at de unge skal blive uddannelsesparate.

Parathedsvurderingen går på tre ben og vejer således både sociale, personlige og faglige kompetencer. De sociale og personlige kompetencer kan, ifølge en UU-vejleder, være ligeså vigtige som de faglige, når man skal videre i uddannelsessystemet.

UU-vejlederne følger ikke de unge, når de kommer retur fra efterskole, men deres opfattelse er, at de bliver mere uddannelsesparate. Dette baseret på kollegaers udmeldinger og viden om, at de alle fortsætter på en ungdomsuddannelse efter endt ophold.

De unge udviser selv en meget varierende grad af refleksion over formålet med efterskoleopholdet. Enkelte er meget bevidste om opholdets potentiale, mens størstedelen, ifølge en leder, ikke selv er klar over, hvor afgørende det kan være for deres videre liv.

5. ELEVERNES SPROGLIGE, FAGLIGE, SOCIALE OG PERSONLIGE UDBYTTE

”Det jo en super, super god måde at blive god til det danske sprog, forstå den danske kultur, ved at være her i sådan et fællesskab her. Og det at få et netværk, det at få nogle venner, som er ud over det, man normalt ville se derhjemme i ens eget hjem” – Leder

”Altså jeg tror, det er særligt det her med, at man faktisk er der hele tiden, at den her socialisering sker hele tiden. At man ikke går i skole, og så kommer man hjem til sine forældre, som taler et helt andet sprog og en helt anden kultur, og der er sådan en stor kløft mellem de to ting. Men at man er her og hele tiden er i den her socialiseringsproces og er sammen med andre unge mennesker og ikke oplever kløft, men bare er supernærværende i det her sammen med andre unge mennesker. Og at de sådan, de bliver tvunget til at snakke dansk, ikke. De bliver tvunget til at være med i nogle fællesskaber og nogle relationer oppe i huset, på fodboldbanen, hvor at det her med, hvordan begår man sig socialt, hvordan får jeg fortalt noget på dansk, som de forstår, og så er mit indtryk, at det her med at lytte, de lærer så meget dansk ved, at der hele tiden bliver snakket, altså der kommer hele tiden nye ord og sprog.” – Underviser i dansk som andetsprog

”Jeg gik i skole og så kom hjem. Og så har jeg bare tænkt, ... det var lidt mere interessant for mig, at jeg skulle bare se på den efterskole. Det der med at være sammen med danskere og sove sammen med dem, og hvad hedder det. På efterskole du render altid sammen med danskere, altså man er altid på, sammen med lærer og så er der nogle vagter og lærere på efterskolen. Man kan lære en masse. Man kan lære meget mere på efterskolen. Det er også, fordi du ved, hvis man går i skolen, så kommer man bare hjem, og så man er derhjemme, men på efterskolen man er altid sammen med nogen. Hvis man vil gerne spille fodbold, så man har mange venner. Og så hvis du har brug for hjælp, ... fx matematik, et spørgsmål du har, så kan du bare gå på lærerværelset, og så er der en lærer, der kan hjælpe dig. Det var meget spændende for mig. Derfor jeg valgte efterskolen dengang.” – Ung afghansk mand, 20 år, gik på efterskole for 3 år siden

De adspurgte unge, lærere og forstandere/ledere beskriver enstemmigt, at de unge med F/I baggrund opnår et stort fagligt, socialt og personligt udbytte af deres efterskoleophold. Flere taler om opholdet som det eller de bedste år i deres liv og alle adspurgte elever, danske som F/I, vil ligeledes varmt anbefale et efterskoleophold til andre unge, som dem selv.

Overordnet set afhænger F/I elevernes udbytte i høj grad af, hvor længe den unge har opholdt sig i Danmark forud for opholdet, deres sproglige niveau og generelle kendskab til dansk kultur og det danske samfund. Behovet for integration i det danske samfund og graden hvormed efterskolen kan skønnes at bidrage til de unges fremtidige integration, er ligeledes afhængig af disse faktorer. I denne sammenhæng giver det således mening at skelne imellem F/I unge, som har opholdt sig få år i Danmark, og de F/I unge, som har opholdt sig en årrække i Danmark. På mange måder er udbyttet af et efterskoleophold ens for alle elever – danske såvel som F/I – men dette gør sig i højere grad gældende for de unge, som har opholdt sig længere tid i Danmark.

Dette kapitel beskriver de unges udbytte, opdelt i sprogligt, fagligt, socialt og personligt udbytte, og fokuserer løbende på udslagsgivende faktorer for udbyttet. Sidst i kapitlet samles der op på, hvilken indflydelse dette udbytte har på de unges videre uddannelse. Som de to ovenstående citater illustrerer foregår de her opdeltige typer udbytte i virkelighedens verden som en sammenhængende og gensidigt afhængig udviklingsproces.

Sprogligt udbytte

"Sproget det betyder jo alt. Det er ligesom, når man bygger en bygning, ikke. Hvis den er dårlig i stand, ikke, så falder bygningen ned, jo. Det er bare, man starter stille og roligt. Hvis man har sprog, så har man venner. Hvis man har ikke sprog, så har man ikke nogen venner, eller sådan, man kan ikke lave noget." – Ung syrisk mand, 19 år, gik på efterskole for 2 år siden

Den absolutte hovedmotivation for størstedelen af de unge F/I forud for efterskoleopholdet er, at de ønsker at blive bedre til dansk. Det er ligeledes et af hovedformålene, når lærere og UU-vejledere foreslår og henviser de unge til et ophold.

Det danske sprog udgør, som den unge herover udtrykker det, nøglen til de unges øvrige udbytte af efterskoleopholdet - både fagligt, socialt og personligt. Udslagsgivende faktorer er primært efterskolens form samt undervisningen i dansk som andetsprog.

Opstarten på efterskole beskrives af alle elever, uanset baggrund, som lidt vanskelig og akavet, primært på grund af de mange nye mennesker og de ukendte omgivelser. De unge med F/I baggrund, som ikke taler meget dansk, oplever den dog som ekstra vanskelig. Det er overvældende for dem at skulle dele værelse og hverdag med unge danskere. Både fordi de skal bo sammen med nogle fremmede, men også fordi hverdags sproget er dansk. Dette betyder dog, at de unge bliver motiveret og nødsaget til at kaste sig ud i at forsøge sig på dansk, og de oplever alle en sproglig forbedring til følge; *"så lærer man det bare stille og roligt"*, som en ung siger. Han har været i Danmark i tre år og ud af disse opholdt sig næsten to år på efterskole. Han forklarer videre:

"Det var ikke sådan svært at bo sammen med de andre, men det var svært, når jeg skulle snakke med dem, sådan du ved. Jeg var altid bange for, at de kommer til at grine af mig eller sådan, forstår du, hvad jeg mener? Men det gjorde de ikke. Så de har hjulpet mig rigtig meget. "Mohammed, du bliver nødt til at rette den her sætning. Du kan ikke sige det på den her måde. Du skal lige sige det...", og de var altid sådan stor hjælp. Jeg har altid spurgt dem "Hvordan siger man det? Hvad betyder det her ord? Kan du lige hjælpe mig med at læse den her sætning?" – Syrisk dreng, 16 år

Ansatte på skolerne og etnisk danske elever beskriver, at de kan se en markant sproglig udvikling blandt de nyankomne F/I unge. En leder siger: *"hvis de er udadvendte, og de er her i mere end fem måneder, så forstår de jo 90 % af det, der bliver sagt"*. En dansk som andetsproglærer siger: *"jeg ser, at de ret hurtigt bliver gode og trygge i forhold til hverdagsdansk, i forhold til at tale og i forhold til at begå sig i sådan helt almindelige dagligdags situationer"*. Mens de unges hverdagsprog hurtigt bliver opbygget, halter deres fagsprog ofte lidt efter, og der skal arbejdes målrettet på, at de forstår begreber som 'analyse' eller 'fotosyntese'. En dansk som andetsproglærer siger:

"De bliver allesammen væsentligt bedre til dansk. Uden tvivl. Ikke nødvendigvis testbart. Hvis du giver dem en afgangsprøve, så er det ikke sådan, de er steget en karakter i afgangsprøven. Men der er ingen tvivl om, at de får større ordforråd, og de tør mere. De tør tale mere dansk, når de tager herfra end når de kommer."

Det er en bevidst strategi fra alle caseskolernes side, at de unge med F/I baggrund bliver spredt ud i skolens huse og/eller kontaktgrupper og ligeledes deler værelse med etnisk danske elever. På en skole med firmandsværelser udtaler lederen:

”Det er fint, de bor to sammen. Men vi skal ikke lave mini-Afghanistan. ... det er fordi, vi tror på, at integrationen foregår bedst, hvis de faktisk bor sammen med [danskere]... der skal være en overvejende danskhed i de enkelte boenheder.”

På nogle skoler arbejder man ligeledes aktivt med at sætte de unge med F/I baggrund sammen med danske unge, som de vurderer, kan få et positivt udbytte af at opbygge en personlig relation til unge med F/I baggrund.

Modersmål

De unge, som har venner eller værelseskammerater på skolen, der taler deres modersmål, siger selv, at de generelt er bevidste om, hvornår de taler dansk, og hvornår de taler fx arabisk eller somali. Er de udelukkende sammen med andre, der taler modersmålet, er det modersmålet der tales, men er de i en blandet gruppe tales der dansk. Enkelte elever udtrykker dog, at de oplever det som problematisk og ubehageligt, når andre elever taler deres eget sprog:

”Altså jeg har det som om, ... kan de ikke sådan gøre det, når de er alene eller sådan noget, fordi så er der nogen der føler, 'Hey, den her person snakker måske om mig'. Sådan, man føler lidt de taler om en, selvom de nødvendigvis ikke gør, men man har bare den der fornemmelse”
– Ghanesisk pige, 16 år

Denne elev oplever, at særligt en etnisk gruppe på skolen - de afrikanske drenge - er slemme til det. Skolerne har ikke nogen regler om, at man ikke må tale sit eget sprog, og man er generelt bevidst om, at det skaber tryghed at tale modersmål. På nogle skoler påtales det, hvis de møder elever på skolens område, som taler internt på eget sprog. På flere skoler tager man samtaler med eleverne når nødvendigt, hvor det italesættes, hvordan det opleves af de andre elever, når de unge F/I taler på modersmålet, optræder i grupper, udviser truende adfærd osv. Skolen har gode erfaringer med denne håndteringsstrategi, men oplever indimellem at især muslimske drenge over 18 år, kan have svært ved at acceptere, at de skal "indordne sig" - også under kvindelige medarbejdere.

Efterskolens form

Udslagsgivende for den sproglige udvikling er selve efterskolens form, hvor eleverne opholder sig sammen dag og nat, og hvor de unge F/I indgår i sociale sammenhænge med etnisk danske unge. Dette adskiller sig markant fra den hverdag de unge kommer fra derhjemme, hvor de unge typisk kun taler dansk, når de er i skole, mens modersmålet bliver talt i hjemmet. Derhjemme omgiver de unge sig desuden ofte med andre unge, der deler deres sprog og etnicitet. Dette både i skolen, i fritiden og i lokalområdet. En dreng som har været i landet i tre år fortæller:

"I folkeskolen snakker man kun dansk, når man er i skole, men når jeg er derhjemme, så snakker man arabisk selvfølgelig, eller kurdisk. Men her så har du kun et sprog, og det er dansk, så du snakker dansk 24/7 her på skolen. Du kan ikke, hvordan skal jeg sige det, du kan ikke bare tænke på arabisk ... så det er dansk, dansk, dansk. Det er derfor, man bliver bedre til dansk." – Syrisk dreng, 16 år

En anden dreng, som også har været tre år i Danmark, siger: "til at starte med, så var det lidt svært for mig. Men nu er jeg begyndt med at forstå det helt. Så synes jeg, det er nemt." Han forklarer, at han øver sig meget mere på efterskolen end derhjemme:

"Så når vi vågner om morgenen, så taler vi dansk helt ind til aftenen. Det gør jeg ikke, da jeg var hjemme. Da jeg var i produktionsskolen. Det var sådan lidt blanding med arabisk og engelsk og dansk." – Ung syrisk mand, 18 år

Både det, at de unge øver sig, men også det, at de hele tiden lytter til dansk, peger de unge på som vigtig for deres læring:

"Når man hænger ud med venner det der med, at vi snakker hele tiden dansk og, det kan godt være jeg nogle gange ikke snakker så meget, men jeg hører dem snakke dansk hele tiden, hvert eneste sted jeg går hører jeg dansk og ... på den måde lærer jeg mere og mere" – Ung burmesisk mand, 22 år, gik på efterskole for 4 år siden

Undervisning i dansk som andetsprog

Udslagsgivende for den sproglige udvikling er ligeledes undervisningen i dansk som andetsprog, som de fem caseskoler alle tilbyder, som en del af de unge F/I elevers sproglige dygtiggørelse. Samtlige adspurgte elever udtrykker, at de har været glade for at modtage dette tilbud under deres efterskoleophold.

Undervisningen i dansk som andetsprog er et tilbud for de elever, der ikke har dansk som deres modersmål, og som har behov for den ekstra sproglig støtte. For elever på

stipendieordningen er det et krav, at skolen tilbyder dansk som andetsprog. Undervisningen tager nogle steder udgangspunkt i den ordinære danskundervisning, og timerne fungerer som et sted, hvor emnerne kan bearbejdes igen, hvor der frit kan spørges ind og sproglig afklaring kan finde sted. Dette kræver dog et tæt samarbejde med de forskellige faglærere, hvilket ikke er muligt på alle skoler. Desuden arbejdes der med dansk grammatik.

Timerne bruges også til at tage relevante emner op, som de unge kan have behov for at lære mere om. Dette kan både være emner læreren bringer op, såsom dansk skolekultur, eller undringsspørgsmål om fx dansk ungdomskultur, de unge kommer med. Der kan også være behov for at gennemgå og tydeliggøre fællesbeskeder, således at de unge hele tiden har fået alle informationer med og ved, hvad der foregår på skolen. Nogle undervisere hjælper desuden de unge med at læse breve og ringe til kommunen. Her kan det eksempelvis være relevant for den unge at lære, hvordan man kommunikerer forskelligt i forskellige situationer. Nogle lærere anvender små rollespil for at træne de unge til eksempelvis at tage til jobsamtale. Tilbuddet og indholdet af dansk som andetsprogtimerne tilpasses løbende det enkelte holds behov. Dette sker i samspil mellem leder og underviser.

Antallet af timer varierer fra skole til skole, men ligger typisk på mellem 2 og 4 lektioner om ugen. På Galtrup Efterskole har eleverne faget to gange om ugen og på BGI akademiet har man netop i år opjusteret til to gange to lektioner ugentligt, fra en gang ugentligt tidligere. Dette for at finde ud af, hvad der er bedst for eleverne. Flere af underviserne i dansk som andetsprog efterspørger mere tid med eleverne, for at kunne *”rykke dem lidt mere fagligt”*.

På de fem caseskoler er dansk som andetsprogholdene på mellem 2 og 13 elever, afhængig af antallet af F/I elever på skolerne. Timerne varetages på caseskolerne af undervisere med varierende baggrund. Nogle steder har underviseren modtaget uddannelse i dansk som andetsprog, mens de andre steder trækker på anden erfaring. Flere steder fungerer dansk som andetsproglæreren også som en ekstra kontaktperson for de unge F/I elever.

Elever og lærere fortæller, at der opnås en stor grad af tryghed i det lille rum, hvor alle er lige, og de unge tør stille spørgsmål og øve sig i deres danske – også selvom det endnu ikke er perfekt. Denne sproglige tryghed oplever de adspurgte lærere afsmitte på den ordinære undervisning, hvor eleverne i større grad tør *”komme på banen mundtligt”*. Den ekstra gennemgang af en bog, kortfilm eller tema, som der arbejdes med i den ordinære danskundervisning, hjælper desuden de unge til at opbygge et (fag)sprog, som de kan tage med sig over i de ordinære klasser. Den ekstra tid til danskundervisning gør de unges læring mere intensiv. Der vil ofte også være mulighed for lektiehjælp om aftenen, hvilket nogle elever gør stor brug af.

Lærerne beskriver, at eleverne indimellem udviser en smule modvilje imod faget til at begynde med, da de ofte må give afkald på spændende valgfag eller gå glip af andre aktiviteter for at deltage i dansk som andetsprog undervisningen. Dog oplever de unge hurtigt, at de opnår et udbytte og finder sig tilrette med faget.

De unge F/I, som har afsluttet deres efterskoleophold og er vendt hjem, beskriver, at de kan se en tydelig forskel på det sproglige niveau, de selv besidder og det niveau deres kammerater, som ikke har været på efterskole, er på.

Fagligt udbytte

"Jeg ville på efterskole fordi du ved, jeg har fået at vide, sådan efterskole, hvis man nu ikke er sådan god fagligt i skolen, så kan man blive bedre, også fordi jeg gerne ville lidt væk hjemmefra agtigt, lige prøve noget nyt, ja møde nye mennesker, bare starte på en frisk" – Ghanesisk pige, 16 år, har boet 11 år i Danmark

"Jeg kan mærke, der er faktisk kæmpe forskel fra sidste år og i år. ... Jeg føler, da jeg startede sidste år, der kunne jeg ikke sådan tale dansk rigtigt. Jeg kunne kun sige, hvad jeg hedder, og hvor jeg kommer fra og sådan noget. Og så da jeg begyndte på BGI, det har hjulpet mig rigtig, rigtig meget. Og målet var sådan i dansk: 02. Jeg havde Lotte sidste år som dansklærer. Så målet var 02, men jeg fik 7 til sidst til sommer, så hun var rigtig glad, og hele skolen var rigtig glade for mig, og jeg var selv glad. Men jeg synes, det går meget bedre i år, fordi når man kan snakke dansk lidt, så hjælper det rigtig meget, end man ikke kan overhovedet, og jeg kunne næsten ikke sidste år, så det var rigtig svært for mig fra starten." – Syrisk dreng, 16 år, har boet tre år i Danmark

De unge med F/I baggrund er generelt selv bevidste om, at de har behov for et fagligt løft, og det er ligeledes en motivation for mange. Et fagligt udbytte er også et hovedformål, når lærere og UU-vejledere henviser de unge til et ophold.

Langt størstedelen af de adspurgte unge oplever et fagligt løft som følge af deres efterskoleophold. Dette især i dansk, men også i andre fag. Eleverne indgår i undervisningen på lige fod med de etnisk danske elever. På skoler, hvor der undervises niveaudelt, er det muligt at placere de unge på niveau, der, så vidt udbudt, svarer til de unges. Kun en af caseskolerne, Flakkebjerg, har haft udbudt en særlig linje, hvor de unge med F/I baggrund skulle modtage særskilt undervisning. Denne linje er dog pt. ikke aktiv.

Motiverede og målrettede unge

De unge med F/I baggrund er generelt fagligt svage, ligger i den nederste ende af karakterskalaen og har ofte svært ved at følge med i den ordinære undervisning. Dog beskrives de unge, af en underviser i dansk som andetsprog, som meget seriøse og målrettede, selvom de selvfølgelig stadig er *"teenagere som alle de andre, og ... der er alt muligt andet, der forstyrrer oppe i hovedet på sådan en efterskolelev"*.

Selvom der er unge med F/I baggrund som er umotiverede, i fare for at blive kriminelle og opfatter skoleåret som et 'hotelophold', er de unge generelt meget motiverede og lægger en stor arbejdsindsats i at forbedre sig. Samme underviser oplever, at de har en høj arbejdsmoral og generelt arbejder mere fokuseret end de etnisk danske elever. Hun beskriver eksempelvis, at de unge selv kommer og beder om, at der i dansk som andetsprog arbejdes med en bog, som de har behov for hjælp til. De unge beskriver selv, at de laver flere lektier på skolen end de tidligere har gjort, og at de tilmed kan finde på at læse i en bog på eget initiativ. En forstander fortæller om en ung:

"Vi har en lille somalisk dreng, der hedder Abdi. Han sidder hver aften fra 7 til 9 på læreværelset og laver lektier, fordi at han er for halvandet år siden kommet i skole for første gang i en alder af 15 år, ikke? Han har slet ikke gået i skole i Somalia. Og han vil bare lære det, ikke? Det er en kæmpe motivation for ham at være her og lære dansk. Og der er voksne, der vil hjælpe ham, hele tiden."

Størstedelen af de interviewede unge vil gerne videre på en ungdomsuddannelse, og nogle af de unge med F/I baggrund opnår faktisk et tilstrækkeligt løft til, at dette er muligt direkte efter skoleåret. En leder fortæller dog, at et efterskoleophold og et fagligt løft af de unge ikke nødvendigvis er nok til, at de får et uddannelsesegnet-stempel. Han peger på, at et socialt og personligt løft kan give de unge lige så meget, og være dem til gavn, når de skal til en optagelsesprøve eller dygtiggøre sig på enkeltfag.

På caseskolerne er de unge, som et bevidst valg, fordelt ud i de ordinære danskklasser, hvor de tilbydes støtte. Dette fremfor at samle eleverne i én klasse, som til gengæld kunne tilbyde de unge flere støttetimer. Dette er gjort for at integrere eleverne i resten af elevgruppen, og for at undgå, at de unge grupperer sig, og dermed slår over i modersmål.

Nogle elever fortsætter som 2. års elever og fungerer således som 'positive rollemodeller' for nye elever. Da eleverne kun kan modtage halvt stipendium til andet år afhænger dette i høj grad af en økonomisk bevilling fra skolen.

Nærværende lærere

Udslagsgivende for de unges faglige udbytte er blandt andet den gode relation til efterskolernes lærere. De unge er generelt rigtig glade for lærerne og beskriver forholdet til disse som meget mere nært og venskabeligt, end hvad de har oplevet i folkeskolen. Lærerne

er tilgængelige, også udenfor undervisningen, og opsøger eleverne, hvis de kan se, at der er behov. Eleverne oplever desuden, at lærernes tiltro til deres kunnen hjælper de unge til at stole på sig selv. En tidligere og en nuværende elev fortæller her, hvor stor en betydning lærerne har for både selvtillid og faglige udvikling:

"Jeg elsker stadig lærerne nu, fordi de sådan virkelig bare viste interesse. Jeg følte virkelig, jeg lærte meget, fordi de viste interesse til en, og de troede på en og lige meget fx tit så når jeg bliver stresset, så går jeg bare ned og tænker "jeg kan ikke det her", fordi bare der er en, der siger "kom nu, jeg ved jo godt, hvad du kan", og det tror jeg, det gjorde meget ved min skolegang i hvert fald, fordi det gjorde de i hvert fald ikke på den gamle skole, jeg var. Der var det bare sådan "ok, hun dukkede ikke op til time. Sådan er det." – Congolesisk pige, 17 år, gik på efterskole for 1 år siden

"Man kan altid snakke med en lærer, de er her jo sådan ... også efter skole sådan, hvor de har hvad hedder det vagt ... Det er hyggeligt. ... Jeg synes at alle lærerne er meget anderledes i forhold til folkeskolelærere, sådan normal skolelærere. Jeg synes dem her, de er meget sådan du ved, på ens skole så kan man ikke lide lærerne, men når man så starter her så er de sådan, så tænker man lærere er faktisk ikke så slemme som man tror, sådan har jeg det i hvert fald. Fordi jeg kunne overhovedet ikke lide mine lærere på mine gamle skoler. Jeg kunne ikke fordrage dem. Jeg synes de er søde dem her på skolen. Faktisk, overraskende søde." – Ghanesisk pige, 16 år

De fleste steder arbejder man med målgruppen på samme måde som man arbejder med resten af elevgruppen. Dvs. at det er kontakt- eller familiegruppelæreren, der har den primære kontakt til eleven, og at lærerne modtager sparring. På flere skoler arbejder man desuden med ressource teams, og dansk som andetsproglæreren har flere steder en rolle som ressourceperson på området. På de fleste skoler opleves ansvarsfordelingen som klar og til trods for, at koordineringen omkring elever foregår ad hoc, beskrives den som velfungerende. En enkelt dansk som andetsprogsunderviser ønsker sig en mere systematisk koordinering med faglærere. Samme underviser ser på sin skole et behov for, at faglærerne bliver klædt bedre på i forhold til at løfte eleverne rent fagligt.

Underviserne på de fem caseskoler har helt overordnet ikke modtaget nogen træning i at håndtere de unge F/I. De adspurgte dansk som andetsprogsundervisere har varierende erfaring med målgruppen og har ligeledes modtaget varierende opkvalificering i forbindelse med deres arbejde. To af de interviewede dansk som andetsproglærere har taget efterskoleforeningens kursus i dansk som andetsprog.

Socialt udbytte

"Altså du ved, man kan ikke lade være at få venner her på en efterskole." – Syrisk dreng, 16 år

"De er meget mere åbne og at ville være villig til at hjælpe andre, i forhold til folkeskolen. At de hjælper meget mere hinanden på efterskole. At de snakker meget mere sammen og vi hænger meget mere ud. Og på den måde, for os indvandrere, er det nemmere at lære dansk." – Ung burmesisk mand, 22 år, gik på efterskole for 4 år siden

Alt imens etnisk danske elever primært ønsker at få noget socialt ud af at gå på efterskole, fylder dette knap så meget for de unge med F/I baggrund forud for opholdet. Udbyttet for de to grupper er dog meget lig, og de unge nævner, uanset etnicitet, at det bedste ved at gå på efterskole, er de mange venner, de har fået og det fællesskab de har oplevet at indgå i.

Udover nye venskaber og et netværk af unge mennesker, opnår de unge et socialt udbytte i form af kompetencer til at indgå i sociale sammenhænge med etnisk danske unge.

Nye og danske venner

Mange af de unge F/I, som kun har boet i Danmark i få år, og eksempelvis kommer til efterskolen fra en modtagerklasse, har aldrig før haft danske venner, hvorimod de unge F/I elever som har opholdt sig en årrække i Danmark allerede har danske venner fra deres skoletid. Alle adspurgte F/I unge fortæller, at de har fået danske venner på skolen. Nogle har

en blandet vennegruppe, som består af både F/I unge og danske unge, mens andre har primært etnisk danske venner. De unge beskriver, at de får danske venner på værelserne, på gangen eller i huset, i kontakt- og familiegrupperne og på deres linjefag. Med andre ord møder de nye venner og danner relationer i alle de mange sociale sammenhænge, de indgår i på skolen.

De unge beskriver ligeledes, at de bliver bedre til og mere øvede i at danne relationer og få nye venner, hvilket er noget de forventer at kunne bruge, når de skal videre i uddannelsessystemet. En ung fortæller, hvordan hun synes, det er blevet nemmere at få nye venner:

”Da jeg kom Danmark, jeg var bange for at snakke med nogen. Men nu, det er nemmere for mig at gå og snakke med dem. Ja, det har hjulpet meget at bo på en efterskole. Man bliver endnu mere åben, når man bor sammen med mange folk.” – Ung afghansk kvinde, 18 år

En tidligere elev fortæller ligeledes, hvordan opholdet har gjort det nemmere for ham at få danske venner på sin ungdomsuddannelse:

”Jeg har det meget nemmere på den måde nu. Men jeg har været på efterskolen et år, så jeg har kun været sammen med danskere. Så på den måde, jeg kan kende danske venner meget nemmere, kan man sige, på den måde.” – Ung afghansk mand, 20 år, gik på efterskole for 3 år siden

Blivende venskaber og netværk

Størstedelen af de adspurgte elever med F/I baggrund, som er kommet hjem fra et efterskoleophold, beskriver, at de fortsat har kontakt med deres venner fra efterskolen. Idet mange bor spredt ud over landet, ses de ikke ofte, men holder løbende kontakt over de sociale medier.

En leder beskriver det netværk, som de unge danner, som et af de primære udbytter for de unge, også selvom det først potentielt aktiveres flere år senere. Netop fordi de unges kontakter er spredt ud over landet, giver det de unge et bredt netværk, som kan komme de unge til gode, når de flytter hjemmefra og til de større byer. Netværket har særlig værdi for de unge med F/I baggrund, idet det primært består af unge danskere - noget de unge F/I ellers ikke ville have fået.

En del af fællesskabet

De unge beskriver et stærkt fællesskab på de fem caseskoler, hvor alle kan føle sig inkluderet og accepteret, uanset hvem de er. Oplevelsen af at høre til beskrives af de unge som helt afgørende for deres positive oplevelse af opholdet. En elev fortæller om fællesskabet:

”Det bedste ved at gå på Frydensberg, det er, at der er sådan et fantastisk fællesskab, og det er sådan lige meget, hvor du kommer fra, lige meget hvem du var, når du kommer her, så er du en helt ny person. Og folk de omfavner både de gode og de dårlige sider af dig, så du føler dig elsket, du føler dig værdsat. Og folk er bare skønne. Man kan bare mærke, at vi er sådan en skole, der holder sammen. Sådan, fællesskabet er virkelig stærkt. Der er bare sådan kærlighed i luften for dem, der er her.” – Congolesisk pige, 15 år

Erfaringer med omgangsformen blandt etnisk danske unge

De unge med F/I baggrund lærer igennem deres ophold om, hvordan danske unge er sammen, og lærer at begå sig i denne sociale sammenhæng. *"De kan forstå omgangsformen blandt danske unge"*, som en leder beskriver et af de unges primære udbytter af opholdet. Denne tillæring af unge danskeres omgangsform er dog svær for de unge selv at sætte ord på, og er primært noget kontakt- eller huslærere oplever fra sidelinjen.

Det varierer meget, hvorvidt og i hvor høj grad de adspurgte unge med F/I baggrund har haft danske venner før deres efterskole ophold. De unge, der har været relativt kort tid i landet, har generelt ikke haft så mange danske venner tidligere, og deres møde med det danske ungdomsliv og omgangsform blandt unge danskere er således mere udbytterig og fuld af erkendelser.

Nogle af caseskolerne har meget få unge med F/I baggrund, mens nogle har en stor andel F/I unge, og også flere unge med samme etniske baggrund. Danske unges omgangsform bliver særlig håndgribelig, når den kan ses i kontrast til andre kultures omgangsformer. En ung somalisk mand, som har været i Danmark i tre år, forklarer:

"Der er meget forskellig kultur her ... ja, nogen gange, jeg kan godt mærke det. Hvordan er det dansk kultur, og hvordan er det congolesisk kultur, hvordan er det somalisk kultur, hvordan er eritreisk kultur, det er rigtigt, der er meget forskelligt."

Interviewer: "Hvordan kan du mærke det?"

"Når du snakker til dem, den måde de opfører sig, når man er sammen. Når jeg snakker med en dansk dreng eller jeg snakker med en eritreisk boy, eller sådan noget. Så jeg kan mærke, den måde han snakker til mig, du ved, han er sådan stille og rolig du ved, for eksempel." – Ung somalisk mand, 18 år

Den unge mand forklarer videre, at drengene med samme etniske baggrund fx godt kan drille og slås for sjov, men at de danske drenge misforstår situationen og griber ind, fordi de tror, det er for alvor. Denne type oplevelser bygger ovenpå en relativt nyetableret forståelse af de meget forskelligartede kulturelt betingede måder at opføre sig, som han allerede har oplevet hjemmefra. Denne tillæring af omgangsformen bevirker, at han nu kan adskille og beherske flere måder at være sammen og kommunikere; *"Hvordan er det man er sammen med nogle danske drenge, hvordan er det at være sammen med drenge fra udlandet. ... Når jeg snakker til dem, og når jeg snakker til dem, jeg snakker forskelligt"*. Der er vendinger og ord han bruger med F/I venner, og andre han bruger med danske venner. Her fremhæves især, at danske unge er mere 'rolige', og at den unge mand tilpasser sin væremåde:

"Det er mere roligt, det er det da. Jeg er selv rolig, nogle gange der er jeg rolig, du ved jeg siger bare tingene, hvordan de lige ud. Men når de laver sjov, du ved, jeg kan godt følge med, jeg kan godt lave sjov med dem. De andre drenge og jeg, kan godt lave sjov med dem her. Det er bare sådan, nogen gange, hvad siger man, ... den måde man opfører sig ordentligt, det er det, der er forskelligt." – Ung somalisk mand, 18 år

At den danske omgangsform – og den måde man opfører sig 'ordentligt', som den unge mand kalder det - er mere rolig sammenlignet med andre ethniciteters omgangsform, kan ses på skoler, hvor der er store grupper af unge med eksempelvis afrikansk baggrund. Her har man oplevet udfordringer med, at disse grupper 'fylder meget' og er meget 'højtråbende',

hvilket har fået lærerne til at tage samtaler med de unge F/I. De danske unge fortæller, at det særligt var et problem i starten af skoleåret, men at de unge nu har lært mere om, "hvordan skulle man opføre sig og sådan noget". Lærerne har ligeledes været nødt til at gribe ind i spisesituationer, hvor samme etniske gruppe har haft tendens til at tage meget store portioner. Her har lærerne også "opdraget til måltiderne" og påpeget overfor drengene, at de nok skal få den mad de kan spise.

Skolens ansatte tager således hånd om den sociale kontekst, som de unge skal indgå i, og eleverne er på denne måde ikke helt på egen hånd, når de skal tilegne sig kompetencer til at indgå i sociale sammenhænge med etnisk danske unge. Omvendt beskriver ansatte på en anden skole, at de ligeledes adresserer, hvis de oplever, at de etnisk danske elever udviser racistiske tendenser eller er begyndt at tale generalisere om F/I eleverne.

Personligt udbytte

"Sidste år der havde vi Samuel fra Eritrea. Og da han kom første gang på skolen sammen med sin værge, han var uledsaget flygtning, så var han simpelthen sådan en, der lignede at han helst ville løbe i et musehul og gemme sig. Han trådte sig selv over tæerne, han kunne næsten ikke kigge mig i øjnene, han var meget forskrækket over det hele. Og i lang tid sad han og var meget stille, også herinde [til dansk som andetsprog]. Så langsomt løste han sig op i forhold til den her gruppe, og løsnede mere og mere op, og i slutningen af skoleåret var han, havde han udviklet sig enormt socialt og var åbnet op og, forstå mig ret, førte sig frem. Han var en enorm sød og sympatisk fyr, så det var meget sympatisk den måde han gjorde det på, men han var oppe og stille sig på scenen, og han holdt sig ikke tilbage på nogen måde. Så fra at være meget meget genert og utryk til at føle sig rigtig godt tilpas og turde sætte sig selv på spil." – Dansk som andetsproglærer

I lighed med de etnisk danske unge oplever mange unge med F/I baggrund en markant personlig udvikling under deres efterskoleophold. Dette er sjældent en direkte motivation for de unge, men relativt ofte en del af fagpersoners målsætning for de unge.

Mange unge beskriver, hvordan de udvikler sig fra at være usikre, stille og generte til at være mere åbne og sociale. De unge får større tro på sig selv, bliver mere modne og selvstændige, lærer sig selv bedre at kende og bliver bedre til at samarbejde. I tillæg oplever de unge med F/I baggrund, at mødet med danske værdier og normer, får dem til at reflektere over egne værdier og normer for samvær.

Fra genert og usikker til social og selvsikker

Mange af de unge beskriver sig selv som forvirrede, usikre, lukkede og generte forud for opholdet. De beskriver, at de havde svært ved at stille sig op foran andre mennesker og svært ved at tage kontakt til mennesker de ikke kendte – særligt, hvis der var tale om mennesker, som ikke talte deres modersmål. En syrisk dreng, som har været tre år i Danmark, fortæller:

"Jeg var sådan en person, som helt lukket sammen, ikke. Om mig selv eller med dem, der kan snakke mit sprog ... Så det var rigtig svært fra starten, men med tiden, og så blev jeg rigtig glad. ... ja, [jeg var] mere genert - eller meget. Det er meget bedre nu end folkeskole. Altså jeg

mener bare generelt. Efterskolen er meget bedre end folkeskolen at starte med. Nu hvis jeg skal starte, fx hvis jeg ikke havde startet med en efterskole, for det første havde jeg ikke lært så meget sprog, og var jeg heller ikke sådan social. Når jeg kommer ud på gymnasiet, så var jeg også lukket sammen der, "hvad skal jeg sige til dig?", ikke. Men efterskole har hjulpet mig rigtig meget. Nu kan jeg bare komme ud på gymnasiet og snakke med de andre, "kan du lige hjælpe mig med det her?", "kan du lige...", ja alt muligt." – Syrisk dreng, 16 år

En tidligere elev beskriver sin udvikling således:

"Du lærer meget mere om dig selv, ... du lærer dig at kende, ... du bliver bedre til det faglige og ... især det sociale også. ... Altså det her med, at jeg var virkelig bange før. Og det er jeg ikke længere. At jeg bliver meget modigere nu. Med hensyn til det sociale." – Ung burmesisk mand, 22 år, gik på efterskole for 4 år siden.

Denne sociale udvikling fra genert og usikker til langt mere selvsikker i sociale sammenhænge, er en de unge i stor stil forventer at kunne bruge, når de skal videre i uddannelsessystemet. Flere peger på, at de igennem opholdet er blevet trænet i at indgå i en stor, ukendt gruppe mennesker og få nye venner, hvorfor det ikke vil være en ligeså stor overvindelse at skulle gøre det på en ungdomsuddannelse.

Øget selvtillid

De unge oplever generelt en øget tro på sig selv og deres egne evner. Dette fordi de får succesoplevelser, og fordi de bliver mødt af mennesker som støtter dem. En dansk som andetsprogsunderviser beskriver, at de får:

”Tro på egne evner ... fordi de finder ud af, hvor meget de kan mestre her, og de får nogle succesoplevelser personligt, socialt, fagligt. Altså når man går fra at have fået 00 første gang, man kommer her og får et 7-tal til eksamen, så begynder man også at tro på, at det kan lade sig gøre, og der er nogle lærere og nogle voksne mennesker og nogle kammerater her, der tror på en. Måske man også ligefrem får en kæreste eller et eller andet andet, der giver sådan lysten til at komme hjem ... og blive ved med at være i det her.”

En tidligere elev ser tilbage på sit ophold med følgende ord:

”Jeg har lært meget som person selv. Jeg har udviklet mig meget, føler jeg selv, og det har jeg også fået at vide af ... min kontaktlærer og sådan noget, at jeg har bare udviklet mig sindssygt meget, hvilket jeg selv har begyndt at kunne mærke nu her. ... Jeg har bare taget alle deres ord med, tror jeg. Jeg har bare ladet mig stole på mig selv. Lige meget hvad jeg vil, det kan jeg gøre, hvis jeg tror på mig selv. Men, føler jeg, det er mange af de ting, hvor folk har vist, at de stoler på mig, som jeg kan tage med videre, og hvis folk kan stole på mig, så ved jeg også, at jeg selv burde stole på mig selv. Så kan jeg.” – Congolesisk pige, 17 år, gik på efterskole for 1 år siden

Mere moden

Mange af de unge, dette uanset etnicitet, siger at de har 'lært sig selv bedre at kende', er blevet 'bedre til at se indad' og generelt er blevet mere modne. En elev med F/I baggrund udtaler:

”Jeg er blevet mere moden. Man kan bare mærke det på mig, på den måde jeg taler på, den måde jeg er, så er jeg blevet mere moden. Mine venner hjemmefra, dem jeg ikke har set i lang tid, når jeg snakker med dem, så er det bare sådan ”wow, jeg kan høre, at du har forandret dig, det er godt”, siger de.” – Ghanesisk pige, 15 år

Flere af de unge beskriver, at deres forældre, omgangskreds og tidligere lærere kommenterer på deres positive udvikling, når de vender hjem igen.

Bedre samarbejdsevner

Flere af de unge beskriver, at de er blevet bedre til at samarbejde, og erkender, at det er en meget vigtig evne, når man skal gå i dansk skole. En ung mand forklarer:

”I Danmark er det meget vigtigt at man samarbejder. ... Da jeg kom ... jeg kendte ikke engang [til at] samarbejde. ... Da jeg gik i skole sådan ... stille og roligt: ”der er noget der hedder samarbejde.” [Jeg] kunne ikke finde ud af det, ... altså jeg kunne ikke samarbejde med andre mennesker. Du ved, hvis ham der han laver fejl, jeg bliver lidt, ikke sur, men du ved det der. Jeg har ikke gjort det der, jeg har ikke lavet det der, du lyver for mig. ... Så der er mere samarbejde her i skolen. Man lærer at være sammen med andre, samarbejde med dem.” – Ung somalisk mand, 18 år, har boet tre år i Danmark

Succesoplevelser i et interessefællesskab

Udslagsgivende for de unges øgede selvværd og tro på egne evner, er blandt andet efterskolens iboende fokus på de sociale og interessebetonede elementer. Det er givtigt for de unge med F/I baggrund, som typisk ikke er fagligt stærke, at de får lov til at være sammen med nogle jævnaldrene om sociale, sportslige, kreative eller andre aktiviteter, og ikke bare boglig undervisning. Ifølge en UU-vejleder, som også tidligere har arbejdet som efterskolelærer, giver dette de unge mulighed for at *"shine i nogle sammenhænge, hvor både deres kammerater og lærerne kan se, de har faktisk også noget at byde ind med, hvor en almindelig grundskole, det er bare meget faglighed der er i spil"*.

På sportsefterskole spiller sporten en meget stor og afgørende rolle for de unge og deres fællesskab, og det er ofte her de unge med F/I baggrund får mulighed for at 'shine'. En leder forklarer:

"Integrationen foregår bedst, hvis Mohammed, som du lige har snakket med, er rimelig god til fodbold. Hvis han fra dag et kan vise de andre danskere på fodboldbanen, at han godt kan noget, at han gerne vil, at han faktisk - måske ikke mestrer noget 100% - men har en eller anden mestring af et eller andet boldspil, eller indenfor gymnastikarenaen. Så er de med der fra starten af. Når man spiller fodbold sammen, og man er sammen om at kæmpe, og sammen om at vinde, og sammen om at tabe, så går det stærkt."

Dette interessefællesskab kan ligeledes være med til at fastholde de unge på skolen, også når det bliver hårdt. Fordi de unge har fundet ligesindede i deres sportsudøvelse, har man erfaring for, at det betyder, at de giver skolen en chance mere.

Refleksion over egne værdier og værdier i det danske samfund

I mødet med danske unge oplever de unge med F/I baggrund forskelle og ligheder imellem den levevis, de regler, normer og værdier de kommer fra, og den levevis og omgangsform som er socialt acceptabel i Danmark. De unge beskriver, at dette skaber refleksion, som i nogle tilfælde styrker den unges tro på egne værdier og i andre tilfælde bevirker, at de unge ændrer holdninger og levevis. Et eksempel på en ung, som bliver konfronteret med og styrket i sine egne værdier, er denne unge pige, som er vokset op i en familiekultur, hvor man som barn skal respektere sine forældre:

"Jeg ved ikke helt hvordan, jeg skal forklare det. Men der er bare de der tidspunkter hvor man mærker okay, det er ikke det samme. Jeg har det ikke på samme måde, eller har de samme tanker. Nogle gange, når man begynder med at diskutere, eller snakke om sådan noget, så kan man slevfølgelig mærke, okay vi er opvokset to helt forskellige steder, vi har to helt forskellige baggrunde, så det her det kan man ikke... Det er sådan ens holdninger. Nogen af de ting, man kan gøre, men også holdninger, det er bare sådan... Vi er ikke fra det samme sted. ... Nu taler vi sådan om forældre og alt det der. For det er det, jeg sætter mest fokus på. Jeg er vokset op i sådan et hjem hvor respekt, det er sådan... Nu for nyligt, jeg er begyndt med at gøre det, når man bare bliver irriteret, så kan jeg godt finde på, at hæve min stemme, men ellers så er jeg, så har jeg en familie hvor... Jeg kan ikke tillade mig, at hæve min stemme af min mor eller far, og når de skælder ud, så er det bare sådan det er. Så skal jeg lytte efter, sådan, at når de snakker, så har jeg ikke ret til, at komme med min mening, eller noget som helst, fordi det kan jo bare hidse dem endnu mere op. Så jeg har det bare sådan, at når de snakker, så er jeg bare helt stille, når de beder mig om, at gøre noget, så gør jeg det, fordi jeg har respekt for dem. Og jeg kunne aldrig finde på, at svare dem tilbage. ... Men når man bare

ser sådan en hvid person, der bare sådan... Jeg hørte det her engang, "ej min mor, hun er bare fucking fed, og hold nu kæft, hold din kæft mor, fuck af", jeg tænker bare taler du sådan til din mor? ... Det er respektløst. ... Altså bare sådan, hvorfor snakker du sådan til din mor? "Øh det er jo bare min mor". Jeg tænker bare, hvad er det for noget, at sige. En mere lorterespons, har jeg aldrig nogensinde hørt. "Det er bare min mor, hun er bare så dum, en kælling". Jeg tænkte bare wow, rolig nu." – Congolesisk pige, 15 år, har boet 10 år i Danmark

De unges hverdag sammen giver indblik i aspekter af danske kultur og danske unges adfærd, som unge med F/I baggrund måske ikke tidligere har oplevet, til trods for, at de har opholdt sig mange år i landet. Her eksempelvis de unges meget ligeværdige relation til og i dette tilfælde meget hårde tone overfor deres forældre. Har man opholdt sig kortere tid i landet, vil flere aspekter af unge danskeres levevis og danske værdier og normer opleves som anderledes. En dreng, som har været i Danmark i tre år, fortæller:

"Der var mange ting faktisk forskelligt. Fx med traditioner og sådan noget. Men man vænner sig til det med tiden. ... Hvordan kan man sige det? Ja, der var sådan noget med fx at nogle gange så drikker de alkohol om aftenen og sådan noget. ... Jeg har det helt fint nok med det, men jeg har ikke drukket alkohol. Du ved, jeg er muslim så drikker ikke alkohol, så der var lidt forskel. De sover sammen med hinanden, en dreng og en pige og laver alt muligt. Og jeg har det også helt fint nok med det, men jeg synes bare, der er lidt forskel, ikke, hvad jeg har lært i Syrien og her i Danmark. Men som jeg siger, man vænner sig til det. ... Jeg har selv haft en kæreste her på skolen sidste år og sådan noget, så jeg blev fuldstændig ligesom en af dem på en måde. Jeg kunne ikke se forskellen mellem mig og dem til sidst, men fra starten som jeg siger, der var lidt forskel eller kæmpeforskelle men ikke sådan. ... jeg blev anderledes. Når der er 550 elever, der går her, og du er den eneste forskel, så du bliver nødt til at gøre dig ligesom dem. Du bliver nødt til at skifte dig." – Syrisk dreng, 16 år, har boet tre år i Danmark

Drengen kom til landet som uledsaget, og har derfor ikke haft sin familie at støtte sig op ad, men heller ikke sin families forventninger at leve op til. Dette har ifølge drengens lærer givet anledning til samtaler om danske unges levevis – festvaner, alkoholkultur og kæresteri - og refleksioner over egne holdninger. Som drengen også selv udtrykker, ser læreren at *"man bliver rigtig meget præget af det, man er i, ikke. Altså, at så virker det naturligt, at ... selvom det var mor og far, der var der før, jamen så er det bare andre unge mennesker, der er her nu. Det tror jeg egentlig, de falder ret hurtigt ind i."* Denne nye sociale arena bevirker således for nogle unge, at de ændrer sig markant og bliver 'fuldstændig som en af dem', som drengen udtrykker det herover.

Denne frihed til at bestemme selv, som unge danskere har, nævnes af flere unge med F/I baggrund, som en af de største forskelle de oplever på dansk kultur og deres egen kultur. På en caseskole, hvor de unge havde haft seksualundervisning, udtrykte de unge en splittet reaktion på dette i deres øjne frimodige emne – på den ene side kunne de slet ikke være i det og fandt det utrolig svært at deltage i. På den anden side kunne flere af dem godt se relevansen. Selvbestemmelsen og tilpasningen til de danske kammeraters levevis kan give de unge et stort udbytte, men også indimellem skabe udfordringer for dem når de vender hjem.

At vende hjem til familien – et potentielt sammenstød imellem værdier og levevis

Mens størstedelen af de unge oplever det som uproblematisk at vende hjem, kan det for nogle være en omvæltning at vende hjem til familiernes indimellem traditionelle struktur. En leder siger:

"Jeg kan hvert fald se en kæmpe udvikling. Jeg kan også se nogle ... elever, som måske er blevet mere dansk i deres tænkning. Og nogle gange giver det jo faktisk også nogle udfordringer i forhold til hjemmet, forældre og komme hjem. Og det kan også give nogle konflikter i forhold til det, at egentligt at have fået så stor indsigt i det danske, som forældrene måske ikke har. ... De har egentlig fået smag for noget andet, den der lidt demokratiske tænkning, vi har; friheden og sådan det her og kunne have en mening om tingene og have et andet syn på måske også opdragelse og køn og sådan nogle ting. Der bliver de udfordret. Så er det ofte et brud med, og så kan man så flytte i lejlighed, når man er klar til det, fordi så undgår man de der konflikter med forældre derhjemme."

Nogle elever flytter hurtigt hjemmefra, når de kommer retur fra efterskole, fordi det bliver for svært for dem, at skulle indgå i familiens uændrede omgangsform. Som lederen her beskriver, kan der være tale om et sammenstød imellem de unges tidligere levevis og den levevis og de værdier, eleven er blevet præsenteret for og har fået lov til at indgå i på efterskolen. En tidligere elev, som var to år på efterskole for to år siden, beskriver, at hun overordnet følte sig mere 'fri' og ligeværdig med lærerne på efterskolen. Om at vende hjem siger hun:

"Der var det virkelig også svært. Jeg gad faktisk ikke hjem fra efterskolen, men jeg skulle videre. Der var det virkelig hårdt at starte op igen, fordi jeg har jo haft den her dobbeltpersonlighed i to år."

Den unge pige forklarer, at hun ønsker at holde fast i dele af sin kultur, men samtidig ikke længere kan være den pige hendes forældre ønsker. På weekendbesøg i løbet af efterskoleopholdet kunne hun bedre leve op til forældrenes forventninger, og "være den der 100 % afrikaner i tre dage", men nu da hun bor hjemme igen, må hun tilpasse sig familien og forældrenes krav på fuld tid. Forældrene ønsker at holde fast i den traditionelle, meget forældreautoritære struktur, hvilket betyder, at pigen, som nu går i gymnasiet, har valgt at leve et dobbeltliv for at kunne deltage i skolens sociale liv. Forældrene kender, ifølge pigen, ikke til hendes følelse af en splittet personlighed:

"... Nogle gange så siger de sådan "Du var bedre dengang", så det er som om, de selv kan se, jeg er en anden person nu, men jeg tror ikke, de ved, at jeg har den her splittede personlighed, hvor jeg bare tænker "Jamen hvem skal jeg være"-agtigt. Den tror jeg ikke, de ved, jeg har." –
Congolesisk pige, 17 år, var på efterskole for et år siden

De unges dobbeltliv foregår ikke alene, når de unge kommer retur fra opholdet. Flere af undersøgelsens adspurgte F/I unge har været underlagt strenge regler for deres opførsel hjemmefra og lever et helt andet liv, når de er på skolen. Dette kan være problematisk, fordi den unge kan have lyst til at give lovligt meget los når de så er på skolen, hvilket kan være i strid med skolens regler. Når eleven ikke kan leve op til skolens krav og forældrene kun kender ét billede af barnet vanskeliggøres forældresamarbejdet. Et eksempel er pigen, som har besøg af sin alkohol-drikkende kæreste på skolen, mens hendes forældre ikke ved, at hun har en kæreste. I denne forbindelse kunne øget viden om håndtering af social kontrol være gavnligt for skolens personale.

Opholdets betydning for videre uddannelse

"100 % bedre klædt på. Jeg tror jeg havde bukket under, hvis jeg var kommet direkte fra folkeskole til gymnasiet." – Ung kenyansk kvinde, 18 år, gik på efterskole for 2 år siden

De unge beskriver, uanset etnicitet, at efterskoleopholdet har gjort, at de føler sig bedre klædt på til at komme videre på en ungdomsuddannelse. De etnisk danske elever nævner både den sociale, faglige og personlige udvikling, mens de unge F/I i tillæg nævner den sproglige udvikling.

Socialt klædt på til en ungdomsuddannelse

Det faktum at de unge bliver ældre og får et ekstra skoleår giver i sig selv en større parathed, men herudover får de unge med F/I baggrund bl.a. et indblik i dansk skolekultur – som på nogle punkter adskiller sig meget fra en eksempelvis autoritær skolekultur – de får øget viden om det danske uddannelsessystem, øgede samarbejdsevner, træning i at komme til tiden, øvelse i at indgå i sociale sammenhænge med unge danskere og viden om forskellige omgangsformer. To tidligere elever fortæller om, hvordan de gør brug af deres sociale kompetencer nu, hvor de er i gang med ungdomsuddannelser:

"Jeg blev meget social ... Du ved, det der med kontakt med mennesker, og hvordan man skal være i samfundet. Hvordan man skal være en ordentlig person. ... Altså jeg har lært, hvordan man skal snakke med en, man ikke kender, og den måde, man snakker med en bedstevn fx. Det har jeg lært på efterskolen." – Ung afghansk mand, 20 år, gik på efterskole for 3 år siden

"Jeg tvinger mig selv til at være social, for jeg ved jo, at man bare kommer tættere ind på hinanden ved at bruge så meget tid på hinanden. Så det er noget, jeg har med fra efterskolen." – Congolesisk pige, 17 år, gik på efterskole for 1 år siden

Efterskoleeleverne vurderer generelt, uanset deres baggrund, at skoleåret rustet dem bedre socialt til deres fremtidige ungdomsuddannelser. Oplevelsen med at indgå i en mangfoldig social sammenhæng har, ifølge denne etnisk danske elev, rustet ham bedre socialt til at fungere med mange forskellige mennesker og nationaliteter:

"Altså jeg synes jeg er blevet meget bedre til sådan socialt at fungere med andre mennesker, af alle mulige forskellige nationaliteter og hvor de kommer fra i landet og ja, hvilket samfund de kommer fra og så videre. Det synes jeg virkelig, det bliver man bedre rustet til. Sådan noget som samarbejdsopgaver og når man skal blive enige om ting og søger, det bliver nemmere at kunne acceptere andre mennesker som de er og arbejde sammen med og så få det til at fungere, fordi det er jo ikke altid man lige møder mennesker man klikker med eller man mega godt kan lide, men her på efterskolen synes jeg man lærer ligesom bare, vi lever jo sammen alligevel selvom man måske har det knap så godt med den her person, så får det til at fungere."

En anden ung med dansk baggrund udtaler, at han føler sig bedre rustet til en international studieretning, fordi han har været i kontakt med forskellige kulturer på skolen.

Afklaring ift. uddannelse

Mange af de adspurgte elever beskriver herudover, at opholdet har gjort dem mere afklarede ift. deres videre uddannelse, og dette er i lidt højere grad for de unge med F/I baggrund. Denne afklaring sker igennem studievejledning, men afledes også af, at de omgiver sig med unge danskere, som taler om uddannelse. Flere af de unge får ifølge en dansk som andetsproglærer nye ideer til, hvad de kan uddanne sig til, som de ikke tidligere havde tænkt på.

Civilsamfundengagement

Vi har i undersøgelsen spurgt ind til de tidligere elevers efterfølgende engagement i civilsamfundet, men har ikke kunne spore en synlig effekt i form af øget foreningsdeltagelse som følge af de unges efterskoleophold. De tidligere elever nævner dog, at de er blevet mere bekendte med den danske skoletradition og fx højskolesangbogen. Flere af de unge fortsætter ligeledes med de aktiviteter, som de har fået smag for på efterskolen – fiskeri, musik og sport – dette dog ikke altid i foreningsregi.

6. GENSIDIG KULTURFORSTÅELSE

"Altså jeg synes jo også mangfoldigheden er god for alle de andre unge mennesker, der er her. At gå på efterskole handler jo meget om også at udvikle rumlighed og tolerance og kunne være sammen på tværs af forskelligheder, og det skal vi, når vi er i den ordinære danskklasse, eller vi bor i et hus, jamen så skal vi kunne rumme hinanden og give hinanden plads. "Du bor med den her roomie, og det skal du det her år. Så du bliver også nødt til at gå på kompromis eller vende blikket rundt og se det fra den anden stol" og sådan, så på den måde synes jeg også, at der er nogle, altså den her forskellighed, som de også bringer ind i det, det lærer også de andre rigtig, rigtig meget. Empati, sympati, hensyntagen. Det tror jeg går begge veje for begge parter, når de er sammen derude." - Lærer i dansk som andetsprog

"Vi synes at det er spændende, at de er her, fordi vi jo håber der foregår en eller anden udveksling, og synes det er vigtigt, at der gør det. Og vi vil gerne både som sagt tage det der sociale ansvar, men jo også åbne verden. Altså verden er større end lille Danmark." - Lærer i dansk som andetsprog

Opholdet på efterskole giver de unge med F/I baggrund mulighed for at få en kulturforståelse og lære om danske omgangsformer, sociale koder og traditioner. Kulturforståelsen foregår primært hos de unge med F/I baggrund, men der kan ligeledes spores gensidig udveksling af viden de unge imellem. De unge med F/I baggrund beskriver generelt deres danske kammerater som nysgerrige ift. deres baggrund, men det er ikke alle steder, at det fylder lige meget på skolen eller i de unges venskaber, hvilket dog heller ikke i sig selv skal ses som et succeskriterium. Fælles er dog, at de unge med F/I baggrund primært taler mere uddybende med de nære venner om deres forskelligartede baggrunde, og at snakken mestendels foregår udenom de voksne. Indimellem beskriver F/I eleverne dog, at lærerne spørger ind til deres baggrund, enten for selv at lære dem bedre at kende, eller for at starte en snak blandt eleverne.

Dette kapitel fokuserer på den gensidige kulturforståelse der potentielt foregår imellem unge med F/I baggrund og etnisk danske unge, samt efterskolernes erfaringer med at etablere det gode kulturmøde.

Udveksling af viden om samfund, kultur og traditioner

Viden om det danske samfund og danske traditioner

Efterskolens form er fordrende for, at de unge med F/I baggrund lærer om den danske kultur og danske traditioner. De unge får ikke bare mulighed for at opleve og indgå i en dansk kontekst gennemsyret af den danske kultur samt spørge ind til hverdagsting, men også opleve traditioner som er forbundet med de danske højtider. To danske elever, som bor i hus med en ung med F/I baggrund, fortæller:

Dansk pige: "Ja, de bor jo også i Danmark og føler sig danske. De synes, det er spændende. ... Han spørger også tit ind til, hvordan er det her lige, og hvorfor gør man sådan her. Han interesserer sig for, hvordan det foregår i Danmark ..."

Dansk dreng: *"Ja ift. traditioner og Mortensaften: "Hvorfor skal vi have and i dag? Det er da mærkeligt, hvorfor skal vi have and denne her dag hvert år?" Hvordan man gør tingene i Danmark, og hvorfor man gør det. Han vil gerne ind under ting generelt. Han vil gerne vide hvorfor, han vil ikke bare vide hvad."*

En tidligere elev nævner ligeledes, at han har lært om, hvilken mad man spiser til påske og en anden, at hun har lært, at Kim Larsen er en 'nationalskjald' i Danmark. Her er det særligt de unge med F/I baggrund, som ikke har opholdt sig længe i Danmark, der opnår et stort udbytte. Unge som har gået i dansk folkeskole i en årrække og således er mere kendte med det danske samfund udtrykker generelt, at de ikke lærer meget nyt om dansk ungdomskultur igennem deres efterskoleophold. Dog fortæller flere, at de stadig lærer mere om dansk kultur og får nye oplevelser med danske traditioner – juletræsfejt fx. En tidligere elev, som har boet i Danmark det meste af sit liv fortæller;

"For det første så lærte jeg dansk mad, og så lærte jeg jo så selvfølgelig, hvordan danskere de så er, fordi jeg var jo også meget sammen med min kontaktgruppelærer. Hende havde jeg sådan stor kontakt til, så jeg var sådan ret tit hjemme ved hende og passede hendes børn og bare sådan fandt ud af, hvordan det var." – Congolesisk pige, 17 år, gik på efterskole for et år siden

Pigen her beskriver, at hun får meget ud af den personlige relation til kontaktgruppelæreren og dennes familie. Selvom det langt fra er alle F/I unge, der opnår en så nær kontakt til underviserne i privat regi, er det i alle tilfælde ofte de personlige relationer til lærere og elever der er bærende for de unges kulturmøde. En dansk elev forklarer her, hvorledes han oplever forskellen på de F/I, der har været kort eller lang tid i Danmark:

"Man kan se det på en måde ... Mary, hun har jo levet i Danmark i lang tid, så hun er også meget, tit er hun nogle gange mere inde i den danske kultur end jeg er. Ja, og det giver jo selvfølgelig mening. ... De har 'adapted' ... tilvænnet sig den danske kultur, altså taget den til sig. ... Hvor Mohammed han er meget også, han har meget af sin egen kultur også. ... Mohammed han er sådan, han bor her, og han snakker da også nogenlunde sådan dansk og sådan, men det er ikke fordi, at han sidder hver fredag og ser X-Factor med sin familie." – Dansk dreng, 16 år

De unge, som har boet en årrække i landet, har i højere grad allerede tilpasset sig den danske kultur, og beskriver selv i lidt mindre grad, at de har brug for at spørge ind til den danske levevis, traditioner og værdier. På de caseskoler, som har mange elever med samme etniske baggrund, beskriver nogle elever, at de oplever en forskel på, hvor meget de unge med F/I baggrund ønsker at tilpasse sig den danske kultur, og hvor meget de ønsker at holde fast i deres egen kultur.

Viden om de unge flygtninge- og indvandrerunges kulturelle baggrund

Efterskolens form er ligeledes fordrende for, at de unge danskere kan lære om de unge F/I unges kulturelle baggrund og om forskellighed generelt. Når de unge bor på værelse, i hus eller er i kontaktgruppe sammen, dannes relationer og de unge danske elever får mulighed for at spørge ind til de unge F/I. En dansk pige, som bor i hus med en F/I dreng, fortæller:

"Vi spørger tit også ind til deres kultur og hører om, hvor de kommer fra. Hvordan det er, og hvordan landene er forskellige. Det, synes jeg, er vildt spændende. ... Du kommer så tæt på

hinanden, ... du spørger om alt. Hvis du bare tænker på det, så spørger du bare om det. I løbet af sådan et år, der kommer mange ting, du tænker på om andre kulturer og sådan nogle ting. ... Det er noget helt andet at bo sammen med nogle, ift. når man går i skole sammen. Man kommer meget tættere sammen. ... Hvis man bor sammen, så oplever man mere de der små kulturelle særheder, ikke. Nemmere eller bedre, når man bor i hus sammen, fordi man kan lære af hinanden, fordi vi er sammen hele tiden, så det er alt, vi gør, vi ligesom ligger mærke til.” – Dansk pige, 15 år

Som pigen her udtrykker, så opstår der mange åbninger, når man bor sammen, og de unge er, ifølge underviserne, meget tilbøjelige til at stille spørgsmål, når de dukker op. De unge F/I beskriver generelt de danske unge som nysgerrige og interesserede. Som en dreng her beretter, så spørger de unge:

”Hvordan kom du til Danmark? Har du sejlet eller hvordan?”. Så sagde jeg det til dem, men jeg synes, at de blev ramt af det på en måde, fordi de har aldrig oplevet sådan noget. De har, altså jeg synes, danskere, de har de bedste liv i hele verden. ... De lærer noget om, hvordan de andre havde det fx. At det ikke er alle sammen, der har det godt. Der er også nogen, der har haft det rigtig dårligt.” – Syrisk dreng, 16 år

Både de etnisk danske elever og elever med F/I baggrund udtrykker, at det er givtigt, at de unge danskere får et indblik i, hvordan livet leves i andre dele af verden, og hvilken bagage det indimellem er, deres kammerater kommer med.

Flere af de adspurgte etnisk danske unge har tidligere haft klassekammerater med F/I baggrund og nogle er vant til at færdes i miljøer, hvor mange etniciteter er repræsenteret. Andre har ikke tidligere haft en kontaktflade med F/I unge. To drenge fortæller:

”Før jeg kom til Frydensberg, da har jeg faktisk aldrig haft en ordentlig dialog med nogen, som kom fra et andet land ... Så da jeg kom på Frydensberg, første gang jeg så snakkede med en, fordi jeg kom på værelse med to afrikanere og en tysker, og det er første gang, at jeg ligesom kom i dialog med nogen. En udlænding... Men jeg synes det var fedt og nice at lære. Det er sådan lidt, man lærer andre kulturer og man har meget, og så gør man det, du ved, forskelligt... Og det synes jeg, er rigtig fedt. Fordi det ville have været ret kedeligt, hvis der kun var danskere. ... Min bedste ven faktisk, ham fik jeg sidste år, ham snakkede jeg faktisk meget med, han kommer fra Congo af, og der snakkede jeg meget, hvordan gør man det derovre, hvordan gør man det hjemme på Færøerne og forskellige ting. Og vi lærte hinanden, vi snakkede faktisk hele året, vi kender hinanden, vi fortalte vores livshistorier og hvor vi kommer fra og forskellige ting. Så det kommer an på hvem du er sammen med.” – Dansk dreng, 17 år

”Altså, det var lidt mærkeligt, når man ikke havde, sådan haft nogle venner fra udlandet før. Men så, altså, så fandt jeg ud af, at det var bare det samme-agtigt. ... Jeg kan ikke rigtig mærke forskel, når man lige lærer dem at kende. Så er det lidt det samme. De kan være lige så gode som andre.” – Dansk dreng, 14 år

De unge fortæller, at den overordnede snak om, hvor de kommer fra mest foregår i starten af opholdet, hvor de unge skal lære hinanden at kende. I en del af de unges venskaber er de unges kulturelle baggrund ikke et emne, der bliver talt særligt om herefter – de taler bare om ’almindelige’ ting, og mange af unge med F/I baggrund ønsker det ikke anderledes. Enkelte nævner, at de godt kunne tænke sig, at det i højere grad var et samtaleemne. En dreng fra Congo beskriver, at han er nervøs for, hvordan de andre elever vil reagere, hvis han begynder at fortælle om sin fortid, og at han derfor lader det ligge. I andre venskaber fylder de unges

forskellighed og baggrunde mere i samtalen, særligt når de unge lærer hinanden godt at kende. I nogle tilfælde er det den unge med F/I baggrund, som bringer emnet på banen – eksempelvis med historier fra den unges barndom i hjemlandet – mens det i andre tilfælde er den etnisk danske unge, som spørger ind.

Fordi kulturmødet er båret af den individuelle relation imellem de unge, vil nogle elever på skolen blive klogere på de unge F/I elevers baggrund, mens det for andre går *”fuldstændig hen over hovedet på dem.”* Har de danske unge ingen kontaktflade med de unge med F/I baggrund, og er de tilmed ikke *”særligt reflekterede ift. hvad, der foregår i undervisningen, så vil de nærmest ikke kunne fortælle, hvor mange der har gået her, når året er slut”*, forklarer en dansk som andetsproglærer.

Efterskolen faciliterer snakken

Udover den uformelle snak, som foregår imellem de unge, når de deler hinandens hverdag, har man på de fleste af caseskolerne gode erfaringer med at facilitere en snak om de unges forskelligartede baggrunde. Dette foregår ofte i de unges huse, kontakt- eller familiegrupper, hvor de unge med F/I baggrund fortæller om sig selv, deres land og deres kulturelle baggrund. På nogle skoler arrangeres oplæg, hvor de unge fortæller for det samlede elevhold eller for en klasse. I disse tilfælde, hvor den unge fortæller for en større skare, arrangeres dette ofte først et godt stykke inde i skoleåret, da det kan være grænseoverskridende for de unge at stille sig op og fortælle foran mange mennesker.

På BGI akademiet har man en fast tradition med, at man halvanden måned efter skolestart afholder en aften, hvor hver enkelt i husene deler noget af betydning om sig selv. Dette er ikke som sådan specifikt møntet på de unge med F/I baggrund, men er til for at skabe trivsel i husene.

På Galtrup Efterskole har man positive erfaringer med at lave sprogportrætter i kontaktgrupperne:

"Alle elever, blandt andet også de danske, skal tegne, hvad for noget sprog, de har inden i sig. Og så snakker vi om det; "Jamen, hvorfor kan du snakke en lille smule japansk? Eller hvorfor kan du tale russisk?" Og der har vi jo kickstartet en snak om, hvor kommer du egentlig fra, hvilke kulturer påvirker dig. Så kan de godt blive nysgerrige på hinanden og ligesom spørge den videre." – Dansk som andetsproglærer

De unge er generelt glade for disse faciliterede oplæg og snakke og beskriver, at det ofte åbner op for større nysgerrighed blandt de unge, samt skaber grobund for yderligere samtale om de unges kultur og liv.

Mad som facilitator af snakken

Mad fra fremmede kulturer er en oplagt måde at starte en dialog om kulturelle forskelligheder blandt de unge. En enkelt ung fortæller, at hans mor giver ham mad med, når han er hjemme på weekend, som han gavmildt deler med de andre i huset. På nogle skoler

inddrager man ligeledes de unge i kulturelle temaarrangementer, hvor madlavning indgår - fx afrikansk bryllup - eller afholder en uge, hvor der serveres mad fra elevernes hjemlande – arabisk morgenmad, amerikanske pandekager osv. Dette er i høj grad båret af, at man har en ung, der har interesse for madlavning eller selv tager initiativ til, at køkkenet laver en elsket og savnet ret. Disse temaarrangementer er generelt meget båret af, at der er en eller flere af de unge selv, der har lyst til at stå for det.

En enkelt caseskole bruger ligeledes maden som omdrejningspunkt for det første forældrearrangement, som er en kulturfesten, hvor alle nationaliteterne medbringer egen mad til en fællesbuffet. Her kan der både være tale om national- og egnsretter; *”så det er jo også nogle fra Vestjylland, der kommer med frikadeller”*. Her arbejdes således aktivt med forståelsen af de kulturer man har i huset, og der opstår gode snakke om forskellighed også blandt forældrene.

Etnisk danske unges indstilling til at gå på efterskole med F/I unge

De etnisk danske unge er generelt meget positive i deres indstilling til, at gå på efterskole med unge med F/I baggrund. Flere nævner, at det ville være 'kedeligt', hvis der kun gik etnisk danske elever på skolen, og mange fremhæver, at de lærer meget om forskellighed og andre kulturer. Enkelte udtrykker dog også, at det kan være forbundet med udfordringer og konflikter, når der er en stor andel af F/I unge på skolen. Dette netop fordi man er så forskellige.

To piger, som bor på gang med en ung med F/I baggrund fortæller om deres oplevelse af, at gå på skole med F/I unge:

”Mega fedt, synes jeg. Jeg synes virkelig, vi lærer meget. Fx når vi har det sjovt, så Mohammed, han har alt muligt andet musik, som vi hører, som jeg ikke har hørt før i hvert fald, eller som jeg ikke lige spiller, så lærer han os nogle danse... Vi kan sagtens have sjov med alle de ting, man kan. Der fører meget fedt med mange forskellige kulturer. På den måde så lærer vi meget af hinanden. Når fx Mohammed fortæller os om dengang han flygtede, hvilket er jo en sindssyg historie. På den måde tror jeg, man lærer meget.” – Dansk pige, 15 år

”Altså jeg tror, det er sundt både for os og for dem, at... Hvad skal man sige? At være omkring andre... Altså, andre mennesker har en anden kulturbaggrund. Det tror jeg er sundt for os, at vi kan lære at forstå, at... At der faktisk... At der ikke er noget galt ved at være omkring dem... Altså, der er mange der vil være skræmt over... Måske, jeg ved det ikke, måske flygtninge eller afrikanere eller sådan noget, fordi de kan godt samle sig meget som dem. Altså det gør de meget i byer f.eks. Så samler de sig i en ghetto. Men heroppe der er det sådan... Altså jeg synes i hvert fald, det er mega rart at være blandt dem og jeg har også snakket meget med dem om det her med, at de også får noget ud af det, for de lærer jo dansk kultur at kende. Ikke fordi jeg ikke siger, de ikke gør det derhjemme. Det kan da også godt være, de gør det. Men Danmark i dag de er bare gode til at samle kun dem sammen i et område. Og det tror jeg ikke er særlig sundt for dem. Altså for deres udvikling i forhold til hvad det er. Så jeg synes også, det er fedt, at der er så mange her. Altså så viser det også bare, at de gerne vil dansk kultur og de gerne vil, hvad skal man sige, lære at komme videre. Så det synes jeg er rigtig fedt. Og jeg synes i hvert fald også, at det er en inspiration for mig, at det der med, at vide hvor de er kommet fra og vide, ”Okay, wow!”. Fordi nogen gange så sidder man og snakker om hinandens baggrunde” – Dansk pige, 15 år

De to ovenstående citater illustrerer nogle af de forskellige typer udbytte de unge får ud af den gensidige kulturudveksling og deres dagligliv sammen. Rent socialt er det spændende, at der er forskellige personer med forskellig musiksmag og sjove dansetrin repræsenteret i elevernes familiære sfære. Det er spændende at lære nyt om hinandens kulturer og forskelligartede fortid, og det kan være med til at skabe refleksion hos de unge. Samtidig er det sundt for de unge danskere at få positive oplevelser med F/I unge, så man erfarer, at det ikke er farligt at omgås flygtninge og indvandrere generelt, og opleve, at de unge ikke nødvendigvis ønsker at isolere sig i udsatte boligområder.

Erfaringer med etablering af det gode kulturmøde

Efterskolernes strategier for, håndtering af og særligt italesættelse af inklusionen af de unge med F/I baggrund har stor afsmitning på de unges udlægning af kulturmødet. Elementer som især er i spil, når det gode kulturmøde skal etableres, er andelen af F/I unge på skolen, de unges deltagelse i det mangfoldige fællesskab og det personlige møde imellem individer.

Antallet af flygtninge- og indvandrerlever på en årgang

Blandt de fem caseskoler findes både skoler, som har ganske få elever med F/I baggrund, og skoler som har en meget stor andel af F/I unge. To af skolerne har i tillæg hhv. en stor andel af grønlandske unge og udenlandske unge fra hele verden. Man er på skolerne generelt enige om at reflektere over antallet af unge med F/I baggrund som optages, men har derudover ikke fastsat et maks. antal. En overvejelse går på, at der ikke må komme så mange med F/I baggrund, at der ikke længere er en danskhed at indgå i. Der lader til at være en enighed om, at ca. 20 % af et elevhold er en passende mængde. En enkelt skole er over denne grænse, men har valgt at tage flere ind, da det ikke er i overensstemmelse med skolens værdier, at afvise svage elever når der er plads: *"vi er en skole for alle, dvs. der er ikke nogle, der er diskvalificerede til at starte på Galtrup"*.

Skolerne oplever generelt ikke store problemer med, at de unge klumper sig sammen, selvom der på nogle skoler er tendens til, at de unge med samme sproglige baggrund, eller unge med ikke-dansk baggrund generelt, finder sammen i grupper. De unge F/I ønsker ikke selv, at der skal være for mange med samme nationalitet og sprog. Mest fordi, de så ikke ville få talt ligeså meget dansk, men også fordi *"det skaber problemer"*, som en ung syrer siger. Han foretrækker få unge fra hvert land. Langt de fleste F/I unge har samtidig ikke lyst til at være den eneste på skolen med F/I baggrund. Generelt synes de unge med F/I baggrund, at antallet af F/I elever på skolerne er passende. De danske unge på skoler, som har ganske få F/I unge synes godt, at der kunne være flere.

Skolernes strategier

Som skole kan man vælge flere strategier ift. håndtering af målgruppen med F/I baggrund. Sat på spidsen kan man enten sætte fokus på de unges forskellighed med kulturaftner, oplæg osv. Eller man kan vælge at fjerne fokus fra de unges forskellighed, ved at lade dem indgå helt på lige fod med de etnisk danske unge. Begge strategier kan have deres fordele og skolerne praktiserer typisk en mellemting. En enkelt skole har valgt slet ikke at sætte fokus på den unges oprindelseskultur.

På BGI har man valgt en mellemvej og sætter 'et stort, stille fokus' hvor de hele tiden har et øje på de unge, deres trivsel og udvikling, men uden at sætte deres forskellighed fra resten af elevholdet i fokus foran resten af eleverne. På BGI lægger man desuden stor vægt på, at mødet mellem etnisk danske unge og F/I unge kan være lige stort, hvilket er en holdning de unge har adopteret.

På Galtrup Efterskole har man et meget bevidst fokus på det positive ved kulturmødet, og ser "ethvert kulturelt eksternt input som en gave". Herudover følger man, som forstanderen beskriver, begge typer strategi alt efter situationen:

"Jamen altså. Vi gør det jo begge dele. Altså, situationsbestemt. For det første, så er de jo alle sammen Galtrupbørn, ikke også? Og de skal helst føle, at de er en del af den sammentømrede flok. For at det så skal lykkes, så skal man nogle gange sætte fokus på forskelligheden og andre gange, sætte fokus på, at vi er alle mennesker af kød og blod."

Balancen imellem hvornår forskelligheden skal fremhæves og hvornår man skal 'lade som om, vi alle sammen er ens' bliver ofte overvejet i skolens hverdag. Forstanderen adresserer bl.a. kulturmødet i den ugentlige fortælletime og påpeger, at det at "vi fremhæver deres nationaliteter, og vi fremhæver deres forskellighed, gør jo, at kulturmødet går begge veje." Selvom man som skole lægger vægt på kulturmødet med eksempelvis en fællesmiddag for forældre, behøver det ikke nødvendigvis at fylde meget i elevernes bevidsthed og de interviewede elever fra skolen udtaler, at det ikke fylder noget i deres venskaber. En dansk som andetsproglærer siger om dette underspillede fokus:

"Når vi så laver sådan et arrangement, så italesætter vi heller ikke, eller jo, vi siger, det er fedt, vi har lavet sådan en dag her, for det er sjovt at fordybe sig i andre kulturer og prøve nye ting, og vi har taget udgangspunkt i de kulturer, der er i huset. Men så stopfodrer vi dem egentlig ikke mere med det. Det bliver ikke sådan italesat mere end det. Og så gør vi det bare som en oplevelse af det. Så det er ikke sådan, vi følger op og er sådan: "Okay, hvad lærte du så om andre kulturer af at være med til det?" Så vi laver egentlig ikke rigtig nogen refleksionsproces med dem over det bagefter. Og jeg er heller ikke sikker på, de altid ved, hvor meget det fylder bag ved kulissen, det tror jeg faktisk ikke, de opdager."

Skolerne arbejder generelt ud fra menneskesynet om, at 'behandle forskelligt for at behandle ens' – "det er jo fuldstændig lige meget, om det er Ahmed eller Cecilie, vi arbejder med", som forstanderen på Galtrup siger. På Frydensberg arbejder man med ligeledes med relationspædagogik og øje for individuelle behov. En leder forklarer:

"Vi lægger utroligt stor vægt på relationspædagogikken, og det at have en relation mellem og møde dem, der hvor de er. Og det er helt normalt hos os, at man er meget forskellige. Og det italesætter vi også. Altså, vi siger 'når vi behandler jer ens, så er der forskel mellem jer'. Så jeg tror, at vores udgangspunkt er hele tiden, at det er vigtigt, at, man kan sige, gruppelærere kæmper for at få en rigtig god relation til sine elever, og så tager vi dem hver især, der, hvor de er, og så prøver at flytte på dem og se. Så vi har ikke sådan på den måde en fælles strategi, der siger 'det er sådan her, vi gør det' eller 'det er den her handleplan med det her mål', men simpelthen arbejde med dem individuelt, der, hvor de er. Jeg tror vi er i en proces i forhold til alt det her arbejde. At vi bliver mere og mere bevidste om, at vi har nok brug for at vide noget mere og blive klogere, og blive lidt nysgerrige efter det der med at evne og forstå, hvad er det de kommer med? Hvad er deres baggrund? Hvad er deres kultur? Og hvorfor agerer de nogle gange, som de gør? Hvordan er det, at man taler til dem, så de forstår, at vi faktisk vil dem?"

Der kan ligeledes anlægges to vinkler på optaget af F/I elever. Sat på spidsen kan de optages, fordi man som skole ønsker at tage et socialt ansvar, eller fordi man forestiller sig, at de kan tilføre skolen værdi. På Flakkebjerg Efterskole optager man elever både "for at tage et socialt ansvar", men også for at "præsentere de danske elever for verden omkring dem" og afspejle det omkringliggende samfund. Der er generelt enighed om blandt skolerne, at eleverne tilfører fællesskabet værdi.

Et mangfoldigt og inkluderende fællesskab

Skolerne udgør et fællesskab, som italesættes aktivt af ledelsen, hvilket kan mærkes på eleverne. Eleverne beskriver fællesskabet som stærkt, inkluderende og favnende:

"Fællesskabet det er virkelig godt ... Det er som om, at vi alle sammen er en kæmpe stor venneflokk eller familie, fordi vi holder sammen, og vi forstår hinanden i sådan... Sætter pris på og omfavner hinandens forskelligheder." – Congolesisk pige, 15 år

De unge taler om vigtigheden i at acceptere hinanden, på trods af deres indbyrdes forskelligheder, og at behandle hinanden, så man ikke føler sig anderledes. Et efterskolehold repræsenterer mange typer forskellighed – kristne, muslimer, ikke-troende, byboer, landboer m.fl. - og de unge med F/I baggrund tilfører fællesskabet en yderligere mangfoldighed. De unge beskriver selv deres forskellighed som et positiv for fællesskabet og udviser en vis stolthed over elevgruppens mangfoldighed. Eksempelvis har eleverne på Galtrup efterskole i år valgt at illustrere deres årstrøje med flag fra alle elevers hjemlande. Dette på helt eget initiativ. At de unge F/I elever, der indgår i efterskolens fællesskab, har således indvirkning på den sociale ramme, som det samlede elevhold indgår i. Det viser ikke alene eleverne, at der er mange måder at leve på, men nuancerer, ifølge en leder, også deres verdensbillede og opfattelse af, 'hvordan man opfører sig ordentligt'. En dansk som andetsproglærer tilføjer: *"mange af dem kommer herfra med en forståelse af, at verden er ikke så sort/hvid."*

Kulturmøder imellem individer

I forbindelse med det mangfoldige fællesskab ses en tendens blandt de unge, til at sætte individet i fokus, når der dannes relationer. To unge fortæller om at bo i hus med en ung med F/I baggrund:

Dansk pige: *"Jeg synes virkelig, det er en gave."*

Dansk dreng: *"Ja, med så mange kulturer. Også bare at få indblik i, hvordan folk lever andre steder i et land, i Danmark, der er jo kæmpe forskel. ... Hvordan man lever i Aarhus, og så hvordan man lever ude på bøhlandet sådan et eller andet sted."*

Når adspurgt hvordan de unge danskere oplever forskelligheden mellem dem selv og de unge med F/I baggrund, forklarer flere unge, at de oplever stor forskellighed, men at denne ikke nødvendigvis bunder i de unges etnicitet. Kulturmødet fylder lige så meget mellem de etnisk danske elever, som imellem de etnisk danske og F/I unge. En tidligere elev fra Nørrebro fortæller fx om hvordan 'gyllesæsonen' blev modtaget meget forskelligt af hende selv og den jyske landsmandssøn, som syntes godt om lugten, fordi den var hjemlig. De to unge fortæller videre:

Dansk dreng: *"Der kan være ligeså store forskelle mellem mig og Marie, som der kan være mellem mig og Mohammed."*

Dansk pige: *"Ja, det er meget individuelt mellem mennesker."*

Dansk dreng: *"Det er meget individuelt, hvem man er som person."*

Dansk pige: *"Ja, også fordi vi er så blandede ift., hvor vi kommer fra. Om det er en fra Syrien eller en fra København eller Skagen, det vil næsten være det samme."*

Dansk dreng: *"Det kommer også meget an på, hvem du er. Om du gerne vil slappe en masse af om aftenen, eller om du også bare skal ud og møde en masse mennesker. Det er meget forskelligt fra person til person."*

Som den ene unge her beskriver, så bliver de unge med F/I baggrund først og fremmest opfattet som individer fremfor 'flygtning' eller 'indvandrer'. Denne tendens går igen blandt mange af de adspurgte danske unge – det fylder ikke noget særligt i deres indbyrdes venskaber, at den ene part er fra fx Syrien og den anden fra fx Århus. Som en etnisk dansk dreng her fortæller, så tænker han ikke meget over, at vennen med tanzaniansk baggrund har F/I baggrund:

"Måske nogle gange så i dansk, så kan det godt være at de måske lige skal have lidt ekstra hjælp nogen af dem, der ikke har dansk som modersmål, med sprog selvfølgelig, men ellers så ligger man ikke rigtig så meget mærke til det. Jeg har det fint med Jason i hvert fald, vi snakker godt sammen og har det pisse sjovt og ja, han er underholdende og fuldstændig ligesom os andre." – Dansk dreng, 16 år

En ung med F/I baggrund beskriver det således:

"Selvfølgelig er det vigtigt, at vide sådan, hvor den anden person er kommet fra, men ikke sådan, at vi hele tiden spørger ind til det. Jeg synes mere, vi er fokuseret på, at vide hvem vi er, ... og de indre værdier, den anden person har, i stedet for, at kigge på baggrund." – Congolesisk pige, 15 år

At det ikke fylder meget i venskabet er ikke ensbetydende med, at de unge ikke er nysgerrige på og indimellem spørger ind til hinandens baggrunde: *"Det er ikke rigtig sådan et samtalepunkt, det er bare mere sådan, at hvis det nu bare kommer op, så kan man godt snakke lidt om det."*

At der er mange F/I unge eller mange nationaliteter til stede på en skole gør, ifølge en dansk elev, at forskelligheden får mindre fokus og bliver mere normal:

"Jeg tror mere, at man snakker med folk efter, hvordan de opfører sig, og hvordan de, altså hvordan de er som personer, ... Hvis vi for eksempel kun var en masse danskere, og der var nogle få indvandrere eller sådan noget, så tror jeg, at man ville få det der med, at de ville blive spurgt meget. Så det er jo interessant, at det er en lille gruppe. Men når det er stort set alle, der er lige mange forskellige af, så bliver det sådan mere mixet, som om, at det er meget normalt." – Dansk dreng, 16 år

Det mangfoldige fællesskab skaber således relationer imellem de unge, hvor den kulturelle forskellighed indgår på lige fod med andre individuelle karaktertræk. Det er værd at bemærke, at kulturmødet foregår i interaktionen mellem de unge, og i lige så høj grad finder sted, når de ikke selv lægger mærke til det eller 'taler om det'.

Dette personlige møde imellem de unge er med til at lære de unge, "at man måske er mere lig de andre, end man går og tror". Dette gælder både for F/I elever og etnisk danske elever. Mødet kan, ifølge en leder, i løbet af et år være med til at mindske racistiske tendenser etniske danske elever:

"Jeg tror helt sikkert, at deres grænser og syn på indvandrere, det rykkes rigtig meget også. Fordi de får skabt nogle relationer til dem her, der kommer af en anden kultur, og de bliver faktisk også venner, og så er det jo rigtig svært at have nogle rigtigt racistiske holdninger eller noget, fordi det kan man jo ikke sige om sin bedste ven."

Omvendt kan mødet også 'afdramatisere' forestillinger om danskere blandt de unge med F/I baggrund, netop fordi man møder hinanden i alle mulige situationer og har god tid til at "snakke sammen og have det sjovt sammen."

Efterskolens integrationspotentiale

Vi har i undersøgelsen spurgt både etnisk danske elever og elever med F/I baggrund direkte, hvad de tænker om efterskolens integrationspotentiale. Der er bred enighed om, at efterskolen er et oplagt sted at kickstarte de unges integration i Danmark. To etnisk danske drenge siger følgende:

Dansk dreng 1: "Det er en god integrationsmåde vil jeg sige ... dem der selvfølgelig gerne vil blive her og bo i Danmark osv. ... Det synes jeg er fint, det giver dem også sådan lidt, så giver det også de andre, altså udlændige, et indblik i hvordan vi egentlig er som mennesker, hvordan Danmark egentlig er."

Dansk dreng 2: "Så de lærer hurtigt den danske kultur ved de kommer til at bo sådan, altså det kan måske være, hvis man nu kommer fra et land, man er flygtning eller et eller andet, og man gerne vil sætte sig ned i Danmark og bo ikke, så hvis man nu, lad os sige, bor i et eller andet ghettoområde eller et eller andet, så er det oftest, der bor man sammen med mange, der kommer fra samme sted af og altså deler lidt samme kultur, så der vil jeg sige, altså der føler jeg et eller andet sted at det kunne være meget smart at sende de unge på efterskole, fordi så kommer de jo til at –"

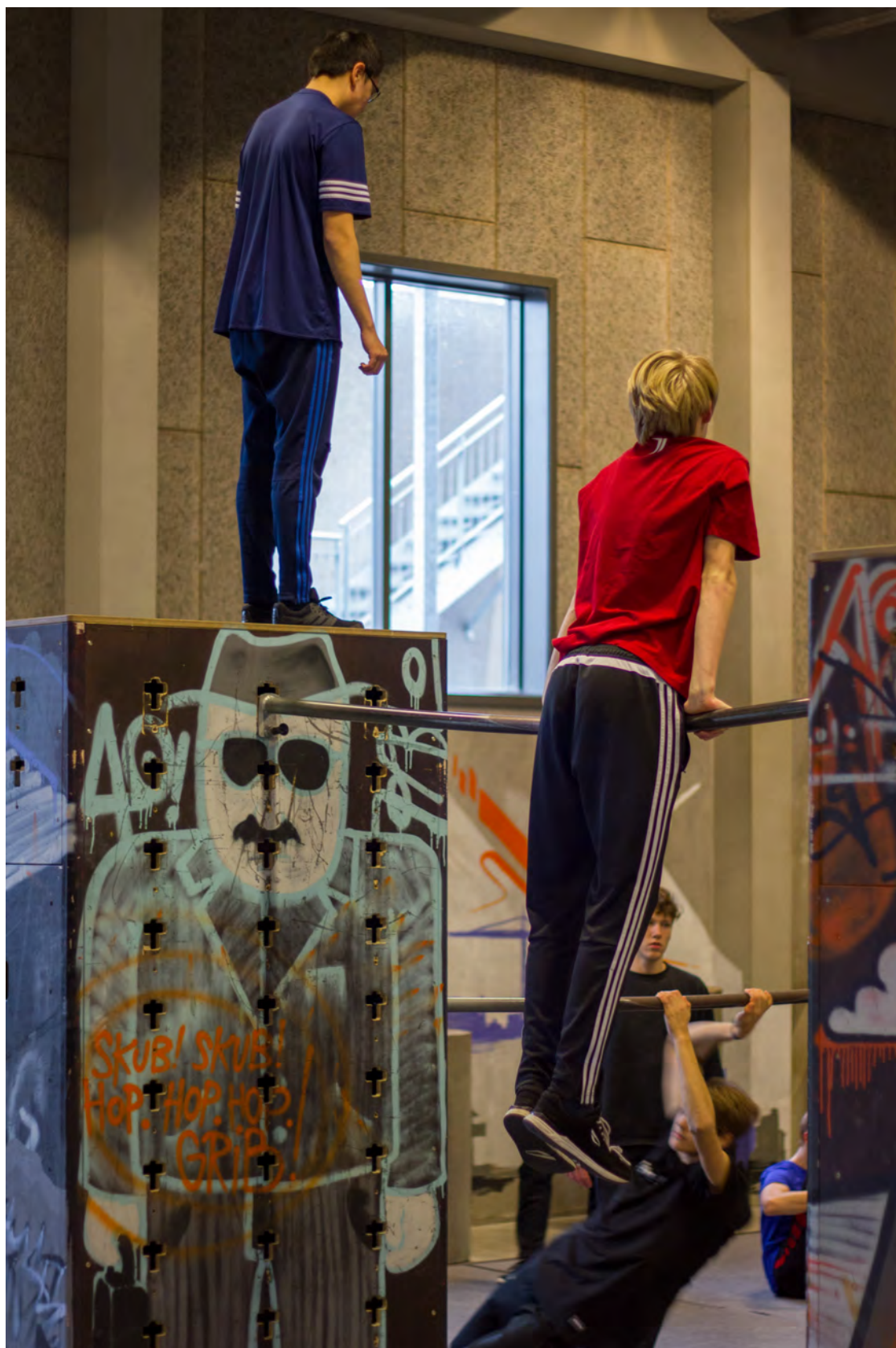
Dansk dreng 1: "Så kommer de til at dele vores kultur –"

Dansk dreng 2: "De kommer til at dele vores kultur og de tager noget af den kultur som de har lært på efterskolen med hjem og så altså deler de jo den kultur videre til deres forældre og til deres søskende og til deres børn en eller anden dag forhåbentlig, eller et eller andet, ikke."

En pige med F/I baggrund siger:

"Jeg synes det er godt for de mennesker, der faktisk har boet her i tre år, at sådan starte på en efterskole, fordi det er jo... De får muligheden for, at integrere sig i det danske samfund meget bedre, end de kunne have gjort derhjemme, fordi så er man i skole i en lille del, hvad ved jeg, 7-6 timer, og så skal man hjem, og så er man hjemme hele tiden, fordi man vil jo ikke, der er nogle af dem, der ikke vil integrere sig, udover sådan at gå i skole, så er de bare hjemme og er hjemme og snakker deres eget sprog derhjemme og bare forbliver der, med deres forældre og familie. Men når man er på efterskole, så bliver man på en eller anden måde tvunget til, nu skal du snakke dansk, du skal kunne snakke med de andre, du skal kunne snakke med lærerne. Så har man meget bedre mulighed for, at integrere sig i det danske samfund." – Congolesisk pige, 15 år, har boet 10 år i Danmark

Er man nyankommet F/I i Danmark er efterskolen et intensivt indspark til en integrationsproces, og opholdet er for de unge fuld af læring om dansk sprog, kultur, traditioner, sociale omgangsformer og det danske uddannelsessystem. Er man F/I og har opholdt sig en årrække i landet, ligner udbyttet i højere grad de etnisk danske elevers udbytte. Dog oplever de unge nye sider af den danske kultur, som de ikke tidligere har truffet bekendtskab med. Særligt opleves den frie og selvstændige livsførelse, som de unge har mulighed for at føre under deres ophold, samt den danske familiestruktur som en kulturel øjenåbner for de unge. På samme måde som de nyankommne tager de F/I unge, som har boet i Danmark i en årrække, disse kulturelle oplevelser med sig hjem efter endt ophold. Efterskoleopholdet har således et integrationspotentiale for både de unge der har opholdt sig kort tid i landet, og de som har opholdt sig her en årrække, om end udbyttets form er varierende.

7. EFTERSKOLERNE EFTERSPØRGER

I forbindelse med undersøgelsen har vi spurgt de ansatte på caseskolerne, om de oplever, at de har brug for bedre rammer til at håndtere målgruppen. I dette kapitel samler vi afslutningsvis de konkrete ting, som caseskolerne efterspørger i arbejdet.

De ansatte nævner, at de savner:

- Mere erfaringsudveksling mellem skolerne. Flere skoler efterspørger et netværk, hvor skolerne kan videndele og indgå i dialog om håndteringen af målgruppen.
- Generel opkvalificering af lærere ift. håndtering af målgruppen, tilegnelse af sprog og interkulturelle kompetencer. Dansk som andetsproglærerne ønsker dette varetaget af en eksterne oplægsholder.
- Bedre mulighed for, at de unge med F/I baggrund kan få en-til-en psykologhjælp, for at få bearbejdet nogle af de ting de har med i bagagen. Når eleverne er i skolens varetægt vil kommunen ikke dække udgifter hertil. Skolernes ansatte kan derfor være bange for at prikke hul på noget, som de ikke har ressourcer til at håndtere. Eleverne har generelt større problemer med hjemve og angst end de etnisk danske elever, og der skal være ressourcer blandt lærerene til at reagere på dette.
- Tydeligere rammer og/eller sparring til at håndtere de unge, der bliver 18 år i løbet af skoleåret.
- Nemmere og bedre adgang til tolkeservice. Ofte er eleven nødt til at tolke for sine forældre, hvilket langt fra er hensigtsmæssigt.

8. LITTERATUR

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA), 2010: Evaluering af projektet Efterskoler – en indgang til det danske samfund